

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Факультет дошкільної педагогіки та психології
Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота магістра
«РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ
В МОВЛЕННЄВО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

Виконала: здобувачка
освітнього ступеня магістра,
денної форми навчання
ОПП «Дошкільна освіта.
Практична психологія в закладах
дошкільної освіти»
спеціальності: 012 Дошкільна освіта
Красовська Катерина Андріївна

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Березовська Л. І.

Одеса - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В МОВЛЕННЄВО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1.Психолого-педагогічні засади розвитку мовлення у дітей дошкільного віку	6
1.2. Сутність та особливості мовленнєво-ігрової діяльності дітей п'ятого року життя	17
1.3.Ігрові методи і прийоми стимулювання мовленнєвої активності дітей п'ятого року життя	26
Висновки з першого розділу	35
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В МОВЛЕННЄВО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	35
2.1. Стан розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності	37
2.2. Експериментальна методика розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності.....	45
2.3. Порівняльна характеристика рівнів розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності	54
Висновки з другого розділу	57
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	64
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Розвиток мовлення дітей п'ятого року життя є одним із ключових завдань сучасної дошкільної освіти, оскільки він формує основу для подальшого навчання, соціалізації та становлення особистості дитини. Мовлення забезпечує не лише комунікацію, а й пізнавальну діяльність, емоційно-ціннісний розвиток і креативність. Саме тому питання мовленнєвого розвитку перебуває у центрі уваги науковців, педагогів і законодавців.

Питання мовленнєвого розвитку знайшли відображення у низці нормативно-правових документів України. Передусім це Закон України «Про освіту» [4], який окреслює ключові компетентності дитини, серед яких мовленнєва посідає провідне місце. Закон України «Про дошкільну освіту» [3] конкретизує зміст і завдання мовленнєвого розвитку, підкреслюючи необхідність формування у дітей умінь спілкуватися рідною мовою та висловлювати власні думки. Важливим державним стандартом є Базовий компонент дошкільної освіти [1], у якому мовленнєвий розвиток визначено одним із пріоритетних напрямів освітньої роботи.

Питання мовленнєвого розвитку перебувають у центрі уваги численних учених і педагогів. Теоретичні й методичні аспекти цього процесу висвітлено у працях А. Богуш [11], Н. Гавриш [17], Л. Калмикової [26], К. Крутій [30], М.Федорової [49] та інших дослідників. Теоретичні засади формування мовлення закладені в межах дошкільної лінгводидактики, яку розробляють Л.Березовська [7], М. Федорова [49; 50], О. Білан [38], О. Піроженко [36]. Науковці підкреслюють необхідність створення насиченого мовленнєвого середовища, що сприяє розвитку комунікативних навичок, зв'язного мовлення та активної мовленнєвої практики дітей.

Психолінгвістичні аспекти мовленнєвого розвитку розкрито у працях Л.Калмикової [26], Н. Харченко [52], Г. Васківської [77], які доводять, що мовлення тісно пов'язане з когнітивним і соціальним розвитком дитини.

Мовленнєво-ігрова діяльність є одним із найефективніших засобів розвитку мовлення дітей п'ятого року життя, оскільки поєднує пізнавальні,

емоційні та комунікативні компоненти. У процесі гри створюються природні умови для активізації мовлення, збагачення словникового запасу, формування граматично правильного мовлення, розвитку діалогічних і монологічних умінь. Саме гра виступає найприроднішою формою мовленнєвої активності, у якій дитина навчається планувати, узгоджувати дії, домовлятися, висловлювати думки та емоції.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних шляхів розвитку мовлення дітей п'ятого року життя засобами мовленнєво-ігрової діяльності, що відповідає їхнім віковим і психолого-педагогічним особливостям.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності мовленнєво-ігрової діяльності як засобу розвитку мовлення дітей п'ятого року життя.

Завдання дослідження:

- 1) Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку мовлення дітей п'ятого року життя.
- 2) Розкрити сутність та специфіку мовленнєво-ігрової діяльності в дошкільному дитинстві.
- 3) Провести експериментальне дослідження з перевірки результативності запропонованої системи роботи та проаналізувати.
- 4) Узагальнити результати експериментальної роботи та сформулювати практичні рекомендації для педагогів.

Об'єкт дослідження: процес розвитку мовлення дітей п'ятого року життя.

Предмет дослідження: мовленнєво-ігрова діяльність як засіб розвитку мовлення дітей п'ятого року життя.

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використано комплекс взаємодоповнюючих **методів**: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку мовлення дітей); емпіричні (спостереження за мовленнєвою діяльністю дітей,

педагогічний експеримент, бесіди з вихователями та дітьми); а також методи кількісної та якісної обробки результатів експериментального дослідження.

Дослідно-експериментальна база дослідження: у дослідженні взяли участь 40 дітей п'ятого року життя, закладу дошкільної освіти «Берізка» Авангардівської селищної ради.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання отриманих результатів у діяльності закладів дошкільної освіти для підвищення ефективності мовленнєвого розвитку дітей. Розроблені ігрові методики, вправи та педагогічні рекомендації можуть бути впроваджені вихователями та логопедами у навчально-виховний процес з метою стимулювання мовленнєвої активності дітей, формування навичок зв'язного мовлення та розширення словникового запасу. Матеріали дослідження можуть стати основою для створення методичних посібників, проведення практичних занять із педагогами та батьками.

Апробація і впровадження. Апробація отриманих результатів дослідження була здійснена через представлення наукових напрацювань у межах II Всеукраїнської науково-практичної конференції, що відбулася 24 жовтня 2025 року, де опублікована стаття «Ігрові методи і прийоми стимулювання мовленнєвої активності дітей п'ятого року життя».

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Обраний напрям магістерського дослідження пов'язаний із науковою темою кафедри теорії і методики дошкільної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського «Освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти у сучасному освітньому просторі» (номер державної реєстрації – 0124U000210).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 93 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В МОВЛЕННЄВО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Психолого-педагогічні засади розвитку мовлення у дітей дошкільного віку

Розвиток мовлення у дошкільному віці є ключовою умовою становлення особистості дитини, її пізнавальної активності, соціальної взаємодії та успішної адаптації у суспільстві. Саме в цей період формуються базові комунікативні вміння, закладаються основи граматичного ладу мовлення, фонетико-фонематичних процесів і словникового запасу, що забезпечують повноцінне опанування мови як засобу спілкування та мислення. Психолого-педагогічні засади мовленнєвого розвитку дітей ґрунтуються на врахуванні вікових особливостей, індивідуальних потреб і закономірностей психічного розвитку, що зумовлюють вибір ефективних методів навчання та створення сприятливого мовленнєвого середовища. У сучасних умовах оновлення змісту дошкільної освіти особливої значущості набуває наукове обґрунтування підходів до стимулювання мовленнєвої активності, що сприяє формуванню комунікативної компетентності та успішній соціалізації дитини.

Психологічні засади становлення мовленнєвої діяльності дітей обґрунтовано в працях Л. Калмикової [27], Н. Харченко [52], Ю. Швидкої [55] та І. Дичківської [20]. Формування зв'язного та граматично правильного мовлення дітей висвітлено у наукових працях Н. Рудківської [40; 41; 42], І. Кролівець [29], О. Табака [76], В. Дяченка [21], І. Паласевич [35]. Питання корекції мовленнєвих порушень розглядають М. Шеремет [31], О. Белова [8], Н. Трофименко [48], І. Брушневська [14; 15], Н. Могильова [23]. Сучасні підходи до мовленнєвого розвитку в інклюзивній освіті представлені у працях Н. Гончар [18], Т. Цегельник [18; 24], Л. Коргун [28], Ю. Смолянко [43]. Із зарубіжних досліджень варто виокремити праці С. Van der Veen [77; 79; 80],

F. Van der Wilt [78; 80], E. Weigand [81], S. Al-Adeimi [66], які аналізують роль діалогічного мовлення у розвитку комунікативної компетентності дітей.

Л. Калмикова обґрунтовує психолого-лінгвістичні механізми становлення мовлення, підкреслює важливість наступності між дошкільною та початковою освітою, а також аналізує умови формування фонематичного слуху, мовленнєвого дихання, темпо-ритмічної організації мовлення й мовленнєвого мислення дітей. Значну увагу Л. Калмикова приділяє питанням формування комунікативної компетентності та розвитку зв'язного мовлення, визначаючи мовленнєвий розвиток як системний процес, що відбувається в єдності когнітивних, емоційних і соціальних чинників [26].

Н. Харченко спеціалізується на дослідженні психологічних засад розвитку мовлення дітей, зокрема аудіювання як базового компоненту мовленнєвої компетентності. У її працях визначено психофізіологічні механізми сприйняття мовлення на слух, розкрито закономірності формування слухового сприймання, уваги та мовленнєвої пам'яті дошкільників. Дослідниця розробила підходи до розвитку аудіативних умінь в освітньому процесі, довівши, що систематичне тренування слухомовленнєвого аналізу та розуміння мовлення забезпечує успішність подальшого оволодіння читанням і письмом. Праці вченої є вагомим підґрунтям для створення методик розвитку рецептивних мовленнєвих умінь у дітей [52].

Ю. Швидка досліджує сучасні підходи до підготовки дітей дошкільного віку до навчання грамоти та становлення ранньої мовленнєвої компетентності. Вчена описує ефективні методи розвитку фонематичного сприймання, формування звукової структури слова, засвоєння мовленнєвих моделей і граматичних конструкцій. У її роботах акцентується на ролі ігрових прийомів, мовленнєвих ситуацій і вправ творчого характеру у формуванні усного та початкового писемного мовлення. Швидка підкреслює необхідність поєднання когнітивного, емоційного та діяльнісного компонентів у навчанні, що сприяє розвитку мотивованого та змістовного мовлення дошкільників [55].

Мовлення – це форма існування мови, яка реалізується у процесі спілкування та пізнання й забезпечує передачу думок, почуттів та волевиявлень між людьми [22]. У психолінгвістиці мовлення розглядають як психічний процес перетворення думки в мовленнєве висловлювання. Воно формується в діяльності та взаємодії з іншими людьми, будучи соціально зумовленим явищем [16]. Мовлення виконує комунікативну, пізнавальну, планувальну та регулятивну функції [26]. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, мовленнєвий розвиток – одна з ключових ліній розвитку дитини, яка включає збагачення словника, формування граматичної правильності мовлення, розвиток зв'язного діалогічного та монологічного мовлення [1].

Мова є суспільним феноменом, головним засобом комунікації, пізнання та передачі культурного досвіду. Вона виступає системою знаків і правил їх поєднання, що забезпечує формування думки та її вираження [22]. Як зазначає Л. Калмикова, мова становить основу формування мовленнєвого досвіду дитини та виступає системоутворювальним чинником у її когнітивному розвитку [26].

Мовлення є процесом використання мовної системи у конкретних актах спілкування, спрямованим на реалізацію пізнавальних і комунікативних намірів особистості. А. Богуш визначає мовлення як вид людської діяльності, що забезпечує обмін інформацією та є формою існування мови [11]. Психолінгвістичний підхід трактує мовлення як складний психічний процес породження й сприймання висловлювань [26].

Мовленнєвий розвиток – це процес оволодіння дитиною мовою як засобом спілкування і пізнання, формування мовленнєвих умінь і навичок, пов'язаних із засвоєнням лексичних, граматичних і фонетичних норм [11]. За Н. Гавриш, мовленнєвий розвиток є системним процесом, інтегрованим із сенсорним, пізнавальним, соціальним і емоційним розвитком дитини [17].

Комунікативна компетентність визначається як здатність дитини використовувати мовні засоби залежно від ситуації спілкування,

дотримуючись норм мови та правил мовленнєвого етикету. Вона передбачає сформованість діалогічного і монологічного мовлення, уміння вступати в комунікацію та підтримувати її [78]. За результатами досліджень В. Калмикової, вона є основою успішної соціалізації дитини [26].

Зв'язне мовлення – це вищий рівень мовленнєвого розвитку, що передбачає логічну, послідовну та граматично оформлену побудову висловлювань. Воно характеризується смисловою завершеністю та структурованістю. Н. Рудківська вважає зв'язне мовлення системоутворювальною компонентою мовленнєвого розвитку, оскільки воно виявляється у різних видах висловлювань – описах, розповідях, міркуваннях [40].

Діалогічне мовлення є формою мовленнєвої діяльності, що реалізується в ситуації безпосередньої взаємодії між співрозмовниками. Воно виникає раніше за монологічне та має ситуативний характер. Дослідження С. Van der Veen та F. Van der Wilt доводять, що діалогічна взаємодія в дошкільному віці сприяє когнітивному розвитку та формуванню соціально-мовленнєвих умінь [77; 79].

Мовлення є однією з провідних психічних функцій людини, що забезпечує процес комунікації, пізнання та формування особистості. У віці п'ятого року життя відбувається інтенсивне становлення мовленнєвих умінь і навичок, які створюють базу для подальшого навчання та соціальної адаптації. Саме у цей період дитина активно засвоює звукову, лексичну й граматичну структуру рідної мови та набуває основ комунікативної компетентності.

Психолого-педагогічні засади розвитку мовлення визначають взаємозв'язок індивідуальних особливостей дитини та педагогічних умов, у яких відбувається її становлення. З одного боку, мовленнєвий розвиток зумовлений рівнем сформованості когнітивних процесів - мислення, пам'яті, уваги, уяви. З іншого - вагоме значення має організація мовленнєвого середовища, застосування спеціальних методик, активна роль вихователя і сім'ї у стимулюванні мовленнєвої активності.

Як зазначає Н. Гавриш, мовлення є не лише засобом спілкування, а й способом мислення, оскільки воно забезпечує формування понять, узагальнень і розвиток когнітивних процесів [17]. У віці 5-ти років особливого значення набуває наочно-образне мислення, що стає підґрунтям для оволодіння граматичними конструкціями та словотворенням. Важливу роль у цьому процесі відіграє пам'ять - передусім слухова та словесно-логічна, яка забезпечує накопичення словникового запасу, відтворення мовленнєвих моделей і формування власних висловлювань [53].

Отже, психолого-педагогічні засади розвитку мовлення у дітей п'ятого року життя передбачають інтеграцію психологічних механізмів становлення мовлення з педагогічними умовами, що створюють оптимальні можливості для формування мовленнєвої компетентності.

Таблиця 1.1

Вплив психічних процесів на розвиток мовлення дітей

Психічний процес	Приклад прояву	Вплив на мовлення
Мислення	Дитина під час розкладання кубиків називає об'єкти («будинок», «мостик»)	Формування понять, розвиток словника, логічність висловлювань
Пам'ять	Відтворення віршів, загадок, послідовності предметів	Накопичення словникового запасу, розвиток зв'язного мовлення
Увага	Вправа «Знайди помилку» в історії вихователя	Контроль мовленнєвої діяльності, правильність висловлювань
Уява	Театралізовані ігри, придумування реплік героїв	Розвиток творчості, гнучкість мовлення, словотворення

Вік 5-ти років характеризується стрімким зростанням мовленнєвої компетентності. Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (2021), саме у цей період дитина переходить від ситуативного мовлення до контекстного, оволодіває діалогічним і монологічним мовленням, здатна

переказувати зміст текстів, ставити запитання й аргументувати власну позицію [1]. Темп і якість оволодіння мовленням при цьому залежать від індивідуальних психофізіологічних особливостей: розвитку пам'яті, уваги, сенсорики, мислення [7]. Старші дошкільники (5–6 років) володіють достатнім словником, опановують різні типи монологу та здатні до довільного контролю мовлення [2].

Мовленнєвий розвиток нерозривно пов'язаний з емоційно-соціальною сферою. Як підкреслює К. Крутій, через мовлення дитина не лише комунікує, а й виражає емоції, демонструє ставлення до подій та людей, що сприяє формуванню емоційної чутливості й розвитку емоційного інтелекту [19]. Емоційно-вольові особливості значною мірою визначають характер мовленнєвої активності: діти з високою самооцінкою й емоційною стійкістю вільніше вступають у комунікацію, тоді як підвищена тривожність або сором'язливість можуть гальмувати мовленнєвий розвиток [9].

Психологічні основи розвитку мовлення у віці п'ятого року життя охоплюють взаємодію когнітивних процесів, індивідуально-вікових характеристик та емоційно-соціальної сфери. Це формує цілісну картину становлення мовленнєвої компетентності, яка забезпечує дитині готовність до шкільного навчання та успішну соціальну інтеграцію.

Мислення відіграє провідну роль у мовленнєвому розвитку дошкільника. Як зазначає Н. Гавриш, мовлення є не лише засобом комунікації, а й способом мислення, що сприяє формуванню понять та узагальнень [17]. Пам'ять, зокрема слухова та словесно-логічна, забезпечує накопичення словникового запасу й відтворення мовних моделей, що є необхідною умовою для формування зв'язного мовлення [53]. Увага виступає чинником, який регулює мовленнєву діяльність: вона допомагає дитині зосереджуватися, відокремлювати головне від другорядного та контролювати правильність висловлювань [11]. Не менш важливою є уява, яка у віці п'ятого року життя набуває високого рівня розвитку та забезпечує творчий характер мовленнєвої активності, сприяючи словотворенню й розширенню словникового запасу [6].

Старші дошкільники (5–6 років) оволодівають контекстним мовленням, здатні створювати розгорнуті висловлювання, описувати події та будувати сюжетні розповіді, що свідчить про сформованість мовленнєвої компетентності [2].

Мовлення тісно пов'язане з емоційною сферою дошкільника (табл. 1.3). Як зазначає К. Крутій, воно виступає засобом вираження внутрішніх переживань, сприяє розвитку емоційної чутливості та здатності до співпереживання [19]. У процесі становлення мовлення важливу роль відіграє й вольова регуляція, що забезпечує розвиток самоконтролю та довільності поведінки. За спостереженнями К. Колеснік, саме мовленнєва діяльність сприяє формуванню здатності дитини дотримуватися правил комунікації, узгоджувати власні висловлювання з висловлюваннями однолітків [26].

Водночас мовлення є провідним чинником соціалізації у дошкільному віці. Воно забезпечує встановлення контактів, розвиток навичок співпраці, уміння домовлятися, пояснювати та переконувати. Як наголошує О. Савченко, саме через мовленнєву взаємодію дитина засвоює соціальні норми, вчиться конструктивно вирішувати конфліктні ситуації й активно включатися у колективну діяльність [8].

Формування мовленнєвої компетентності дитини дошкільного віку потребує створення спеціально організованого мовленнєвого середовища. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, мовленнєвий розвиток є одним із основних завдань освітнього процесу й реалізується через усі види дитячої діяльності [1]. У дошкільному закладі важливо, щоб дитина перебувала у постійному контакті з мовою: це включає організацію тематичних куточків, використання наочності, спілкування під час занять, побутових ситуацій. Як підкреслює Л. Березовська, освітній простір має забезпечувати баланс між цілеспрямованим навчанням і вільною комунікацією дітей, що дозволяє поєднувати мовленнєву активність із пізнавальною діяльністю [7]. Отже, мовленнєве середовище є базою, у якій дитина не лише засвоює мову, а й навчається ефективно використовувати її для спілкування.

Не менш важливу роль у розвитку мовлення відіграє особистість вихователя та мовленнєве середовище сім'ї. А. Богуш та Н. Маліновська наголошують, що мовлення педагога є для дитини еталоном, на основі якого формуються орфоепічні, лексичні та граматичні навички [11]. Вихователь організовує заняття, вправи, що стимулюють розвиток зв'язного мовлення, а також заохочує дітей до самостійного висловлювання [13]. Водночас сім'я виступає першим і головним соціальним інститутом, у якому формується мовленнєва поведінка дитини. Як свідчить досвід впровадження програми «Українське дошкілля», активне спілкування батьків із дітьми вдома, читання літератури, залучення до діалогів і розповідей суттєво впливають на багатство словника та розвиток зв'язного мовлення [10]. Тому ефективність формування мовленнєвої компетентності залежить від узгодженої роботи вихователя та батьків, що створює єдиний освітній простір для розвитку дитини.

Психологічною передумовою мовленнєвого розвитку є активна робота центральної нервової системи, інтенсивне формування мовних центрів мозку (зона Брока і зона Верніке), а також розвиток слухового й артикуляційного аналізаторів. У віці п'яти років у дітей уже сформована здатність до довільної регуляції поведінки та мовлення - вони не лише відтворюють почуті слова, а й активно будують власні висловлювання. Важливим є розвиток фонематичного слуху, завдяки якому дитина вчиться розрізняти подібні звуки, правильно вимовляти їх і контролювати власне мовлення [19].

Велике значення має емоційна сфера - доброзичливе ставлення дорослого, спокійна атмосфера, підтримка та заохочення сприяють вільному мовленнєвому самовираженню дитини. На п'ятому році життя мовлення вже тісно пов'язане з мисленням, і розширення словникового запасу йде паралельно з розвитком уяви, логічного мислення та пам'яті.

Педагогічні засади розвитку мовлення дітей п'ятого року життя ґрунтуються на принципі активної взаємодії дорослого й дитини. Саме в цьому віці мовлення стає не лише засобом спілкування, а й важливим інструментом пізнання, осмислення навколишнього світу та самовираження. Завдання

педагога полягає у створенні таких умов, за яких дитина відчуває потребу говорити, слухати, ставити запитання та ділитися враженнями [24].

На п'ятому році життя діти вже здатні складати короткі розповіді, описувати події та предмети, узгоджувати слова за родом і числом, уживати складні речення. Тому педагог має створювати мовленнєво збагачене середовище, наповнене різноманітними формами спілкування - від індивідуальних діалогів до групових обговорень. Це середовище повинно бути емоційно комфортним, наочним і стимулювати дитину до активного мовленнєвого самовираження.

Мовлення на п'ятому році життя виконує важливу когнітивну функцію - воно стає інструментом мислення. Через мовленнєву діяльність дитина вчиться аналізувати, узагальнювати, порівнювати. Психологи підкреслювали, що мовлення й мислення розвиваються у тісній єдності: спочатку дитина говорить уголос, коментуючи свої дії, а згодом внутрішнє мовлення стає основою логічного мислення.

Важливою умовою ефективного розвитку мовлення є інтеграція мовленнєвої діяльності з іншими видами дитячої активності - ігровою, пізнавальною, художньо-мовленнєвою, музичною. Як зазначає А. Богуш, мовлення формується не ізольовано, а в процесі активної взаємодії дитини з навколишнім середовищем [11]. Заняття, які поєднують слово, рух і гру, створюють природне середовище для мовленнєвої творчості. Наприклад, під час сюжетно-рольових ігор діти відтворюють діалоги, моделюють життєві ситуації, тренуючи інтонаційне забарвлення мовлення та комунікативні вміння.

Значне місце у психолого-педагогічних засадах розвитку мовлення посідає принцип індивідуалізації. Кожна дитина має свій темп оволодіння мовою, що зумовлено особливостями темпераменту, рівнем сенсорного розвитку та умовами сімейного виховання. Вихователь має враховувати індивідуальні мовленнєві потреби дитини, підбираючи вправи відповідно до її можливостей. Наприклад, для дітей із повільним темпом мовлення доцільно

застосовувати вправи на повторення ритмічних фраз і скоромовок, а для дітей із багатим словником - творчі мовленнєві завдання, що стимулюють самостійне висловлювання.

Вагомим чинником мовленнєвого розвитку є створення позитивного емоційного клімату під час освітньої взаємодії. Психологи підкреслюють, що емоційна безпека дитини прямо впливає на її готовність до мовленнєвого самовираження. Якщо вихователь підтримує спроби дитини говорити, не перериває, не висміює помилки, дитина стає більш упевненою в спілкуванні. Доброзичлива атмосфера сприяє вільному використанню мовлення як засобу пізнання, самовираження й співпраці.

Сучасні психолого-педагогічні підходи передбачають використання інноваційних методів розвитку мовлення - мультимедійних технологій, інтерактивних платформ, цифрових ігор. Дослідження О. Табака [76] доводять, що інтерактивні засоби можуть не лише підвищувати інтерес до мовленнєвих занять, а й забезпечувати індивідуальний підхід, адаптуючи завдання до рівня розвитку кожної дитини. Використання цифрових засобів у поєднанні з традиційними формами роботи сприяє активізації мовленнєвої діяльності, розвитку зв'язного та емоційно виразного мовлення.

Важливою педагогічною умовою розвитку мовлення є взаємодія дошкільного закладу з родиною. У спільній роботі педагогів і батьків створюється єдиний мовленнєвий простір, у якому дитина постійно стикається з прикладами правильного, виразного мовлення. Як зазначає І. Дичківська, саме єдність виховних впливів забезпечує безперервність формування мовленнєвих навичок і позитивну мотивацію до спілкування [20]. Домашнє читання, обговорення книжок, сімейні розповіді й казки стають важливим джерелом розвитку словникового запасу та зв'язного мовлення.

Закономірності розвитку мовлення визначаються загальними психічними процесами і поступовим переходом від наслідування до самостійності. У молодших дошкільників мовлення має переважно ситуативний характер – воно пов'язане з конкретними діями. До п'ятого року

життя дитина переходить до контекстного мовлення, коли висловлювання набувають логічності, послідовності та граматичної правильності. У цей період активно розвивається фонематичний слух, формується звукова культура мовлення, удосконалюється артикуляційна база. Зростає здатність дитини усвідомлювати зміст власних висловлювань, контролювати їх структуру, що свідчить про розвиток довільності мовлення.

Успішний мовленнєвий розвиток неможливий без сформованої емоційно-вольової сфери. Позитивні емоції стимулюють бажання говорити, а довіра до дорослого знижує страх мовленнєвих помилок. Дитина, яка емоційно врівноважена, легше вступає в діалог, краще засвоює мовні норми. За спостереженнями О. Савченко, мовлення стає виразнішим, коли дитина переживає ситуацію особистісно, тобто має емоційний зв'язок зі змістом висловлювання. Саме тому педагог має підтримувати у групі позитивний психологічний клімат, заохочувати прояви емоційної виразності у мовленні дітей.

Психологи підкреслюють, що розвиток мовлення тісно пов'язаний із руховими процесами - мімікою, жестами, дрібною моторикою. Пальчикові ігри, вправи на розвиток артикуляційного апарата, поєднання руху з римуванням стимулюють формування мовних центрів мозку. Цей взаємозв'язок доводить, що мовлення - це не лише когнітивний, а й моторно-емоційний процес, який потребує цілісного підходу до виховання.

Одним із основних завдань сучасної дошкільної педагогіки є формування мовної особистості дитини - тобто такої, що вмє не лише правильно говорити, а й мислити, чути інших, добирати слова залежно від ситуації спілкування. Мовна особистість - це основа комунікативної компетентності майбутнього школяра. Вона характеризується багатим словником, емоційною виразністю, умінням будувати логічні висловлювання, розуміти мовлення інших та оцінювати власне слово.

Отже, психолого-педагогічні засади розвитку мовлення дітей п'ятого року життя ґрунтуються на інтеграції психологічних механізмів становлення

мовлення та педагогічних умов організації мовленнєвої діяльності. Розвиток мовлення у старших дошкільників тісно пов'язаний із формуванням когнітивних процесів (мислення, пам'яті, уваги, уяви), емоційно-вольової сфери та соціальних навичок. Вагоме значення мають мовленнєве середовище, активна педагогічна підтримка, спільна діяльність з однолітками та участь сім'ї у мовленнєвому вихованні. Ефективність формування мовленнєвої компетентності забезпечується поєднанням традиційних та інноваційних методів, використанням ігрових технологій, дидактичних вправ, сюжетно-рольових ситуацій і сучасних цифрових засобів. Таким чином, мовленнєвий розвиток у дошкільному віці є цілісним і багатовимірним процесом, що потребує системного, науково обґрунтованого підходу.

1.2. Сутність та особливості мовленнєво-ігрової діяльності дітей п'ятого року життя

Мовленнєво-ігрова діяльність – це інтегрована форма дитячої активності, у якій гра є засобом розвитку мовлення, а мовлення виступає як інструмент організації та регуляції гри [13]. Вона сприяє засвоєнню мовних норм, збагаченню словника, розвитку граматично правильного мовлення, формуванню діалогічної та монологічної мовленнєвої компетентності [11]. У процесі мовленнєво-ігрової діяльності створюються природні умови для мовленнєвої соціалізації дитини через мовленнєві ситуації, ігри-драматизації, сюжетно-рольові, дидактичні та словесні ігри [14]. Саме мовленнєво-ігрова діяльність, за Н. Луцан та А. Богуш, є ефективним засобом формування комунікативної компетентності дітей і підготовки їх до шкільного навчання [13; 32].

Мовленнєво-ігрова діяльність дітей п'ятого року життя є важливою складовою їхнього загального розвитку та соціалізації. У цьому віці гра стає провідним видом діяльності, через який дитина пізнає навколишній світ, удосконалює мовлення, вчиться виражати думки, почуття та взаємодіяти з іншими. Саме у процесі гри мовлення дітей набуває більш зв'язного,

граматично правильного характеру, збагачується словниковий запас, формується вміння слухати й розуміти співрозмовника. Таким чином, дослідження сутності та особливостей мовленнєво-ігрової діяльності дітей цього віку має важливе значення для вдосконалення педагогічних методів розвитку мовлення у дошкільній освіті.

Гра – підпорядковане сукупності правил, прийомів або основане на певних умовах заняття, що є розвагою або розвагою та спортом одночасно [16]. У педагогіці гра розглядається як особлива форма практичного пізнання світу, яка дозволяє дитині відтворювати різні життєві ситуації та соціальні ролі в умовах уявної ситуації [50]. Вона має розвивальну, навчальну та виховну функції, сприяє засвоєнню моральних норм поведінки та вмінню взаємодіяти з іншими [6]. У процесі гри дитина опановує нові слова, мовні конструкції, розвиває зв'язне мовлення, а також навчається планувати мовленнєві дії відповідно до ролей [42].

Діяльність – це свідомо активність людини, спрямована на досягнення певної мети та перетворення навколишньої дійсності [25]. У дошкільному віці провідною є ігрова діяльність, але поряд з нею формується мовленнєва, пізнавальна та продуктивна діяльність, які взаємодіють між собою [26]. Діяльність дитини регулюється мотивами та цілями, що відображає розвиток її самостійності, довільності та свідомості [20].

Мовленнєва діяльність – спілкування людей між собою за допомогою мови [16]. Як зазначає М. Федорова, мовленнєва діяльність формується поступово в активній комунікації дитини з дорослими та однолітками [50].

Гра, у свою чергу, є провідним видом діяльності дітей, у якій природно поєднуються емоційний, пізнавальний і соціальний розвиток [48]. Саме в ігровій формі діти найефективніше засвоюють соціальні норми, мовні моделі та поведінкові ролі.

Діяльність як психологічна категорія розглядається як активна взаємодія дитини з навколишнім світом, спрямована на досягнення певної мети та розвиток її індивідуальних здібностей [20]. У дошкільному віці гра постає

основним видом діяльності, але в її структурі формується і мовленнєва діяльність, яка органічно розвивається через мовленнєву взаємодію під час ігор. У результаті цього поєднання виникає мовленнєво-ігрова діяльність - інтегрована форма дитячої активності, у якій гра є засобом стимулювання мовленнєвого розвитку, а мовлення забезпечує організацію ігрового процесу [46]. Вона сприяє збагаченню словника, формуванню граматично правильних висловлювань, розвитку діалогічного та монологічного мовлення, становленню комунікативної компетентності дітей. Таким чином, мовленнєво-ігрова діяльність є ефективним педагогічним засобом, що поєднує навчальний і виховний впливи та забезпечує всебічний гармонійний розвиток дитини [23].

Мовлення і емоції у дітей тісно взаємопов'язані, оскільки саме через слово дитина вчиться виражати свої почуття, пояснювати власні переживання та розуміти емоційний стан інших. У процесі мовленнєво-ігрової діяльності дитина не лише відтворює вивчені мовні конструкції, а й надає їм емоційного забарвлення - радіє, дивується, ображається чи засмучується. У цьому віці емоційний компонент мовлення проявляється особливо яскраво, адже дошкільники ще не вміють повністю контролювати свої почуття, і вони природно виражаються у грі.

У сюжетно-рольових іграх мовлення стає засобом не тільки спілкування, а й відображення емоційної атмосфери ситуації. Наприклад, виконуючи ролі лікаря, вчителя або мами, діти використовують інтонаційні відтінки, міміку, жести для створення певного образу. Вони інтуїтивно вчать розрізняти інтонації радості, подиву, співчуття, страху, що розвиває емоційний інтелект і навички соціальної взаємодії.

Під час мовленнєвих ігор дитина засвоює емоційно забарвлені слова, вчиться передавати власний стан словами - «мені приємно», «я злюсь», «мені шкода». Це має велике значення для розвитку внутрішньої культури, адже вміння називати емоції допомагає дитині регулювати власну поведінку, усвідомлювати свої вчинки та уникати конфліктів. Через мовлення діти вчать емпатії - здатності відчувати настрій іншого та реагувати на нього відповідно.

Крім того, емоційне забарвлення мовлення робить спілкування живим і щирим, підсилює розуміння між дітьми та дорослими. Здатність використовувати різні інтонації, паузи, темп мовлення сприяє формуванню виразності, що є важливою передумовою для розвитку монологічного мовлення, читання вголос і майбутніх виступів у школі. Таким чином, мовлення та емоції утворюють єдину систему, у якій кожен елемент взаємно збагачує інший: емоції надають словам змістовності, а мовлення дає змогу осмислити почуття [22].

Мовленнєво-ігрова діяльність є потужним інструментом підготовки дітей до шкільного навчання, адже саме в ній закладаються основи комунікативної, пізнавальної та емоційно-вольової готовності. У грі дитина навчається планувати свої дії, висловлювати думки логічно й послідовно, слухати співрозмовника, ставити запитання та відповідати на них. Це створює міцну базу для формування навичок спілкування, необхідних у шкільному колективі.

Під час дидактичних ігор діти вчаться аналізувати, узагальнювати, робити висновки, що розвиває мислення й увагу. Рольові ігри формують уміння дотримуватися правил, підкорятися спільній меті, розвивають самоконтроль і дисциплінованість. Водночас мовлення виконує функцію організації гри - діти домовляються, пояснюють, коментують дії, що сприяє розвитку діалогічного мовлення та вмінню взаємодіяти [30].

Окремо слід відзначити вплив мовленнєво-ігрової діяльності на розвиток пізнавальної активності. У процесі гри дитина засвоює нову інформацію природно й ненав'язливо: через обігрування сюжетів про школу, сім'ю, природу, тварин вона розширює кругозір, збагачує словниковий запас і вчиться використовувати мовні конструкції у різних життєвих ситуаціях. Це допомагає дитині не просто механічно повторювати слова, а розуміти їх зміст і доречно застосовувати.

Важливим аспектом є формування соціальних навичок. Через спільну гру дитина вчиться працювати у колективі, домовлятися, підтримувати

однолітків, адекватно реагувати на успіх чи невдачу. Такі комунікативні навички є необхідною умовою комфортного входження в нове шкільне середовище, де велике значення мають взаєморозуміння й командна взаємодія.

Мовленнєво-ігрова діяльність також сприяє розвитку довільної уваги, пам'яті, уяви та мислення, що безпосередньо впливає на готовність до навчання. У грі дитина тренує здатність концентруватися на завданні, запам'ятовувати умови, дотримуватись послідовності дій - якості, необхідні для подальшої навчальної діяльності [19].

Мовленнєво-ігрова діяльність дітей п'ятого року життя є важливою складовою їхнього загального розвитку та соціалізації. У цьому віці гра стає провідним видом діяльності, через який дитина пізнає навколишній світ, удосконалює мовлення, вчиться виражати думки, почуття та взаємодіяти з іншими. Саме у процесі гри мовлення дітей набуває більш зв'язного, граматично правильного характеру, збагачується словниковий запас, формується вміння слухати й розуміти співрозмовника. Таким чином, дослідження сутності та особливостей мовленнєво-ігрової діяльності дітей цього віку має важливе значення для вдосконалення педагогічних методів розвитку мовлення у дошкільній освіті.

Гра – підпорядковане сукупності правил, прийомів або основане на певних умовах заняття, що є розвагою або розвагою та спортом одночасно [16]. У педагогіці гра розглядається як особлива форма практичного пізнання світу, яка дозволяє дитині відтворювати різні життєві ситуації та соціальні ролі в умовах уявної ситуації [50]. Вона має розвивальну, навчальну та виховну функції, сприяє засвоєнню моральних норм поведінки та вмінню взаємодіяти з іншими [6]. У процесі гри дитина опановує нові слова, мовні конструкції, розвиває зв'язне мовлення, а також навчається планувати мовленнєві дії відповідно до ролей [42].

Діяльність – це свідома активність людини, спрямована на досягнення певної мети та перетворення навколишньої дійсності [25]. Діяльність є рушійною силою розвитку психіки дитини, оскільки у процесі діяльності

формуються нові психічні утворення [30]. У дошкільному віці провідною є ігрова діяльність, але поряд з нею формується мовленнєва, пізнавальна та продуктивна діяльність, які взаємодіють між собою [26]. Діяльність дитини регулюється мотивами та цілями, що відображає розвиток її самостійності, довільності та свідомості [20].

Мовленнєва діяльність – це спілкування людей між собою за допомогою мови [16]. Як зазначає М. Федорова, мовленнєва діяльність формується поступово в активній комунікації дитини з дорослими та однолітками [50]. Вона передбачає опанування чотирьох взаємопов'язаних форм: слухання, говоріння, читання та письма, причому в дошкільному віці провідними виступають перші дві. Мовленнєва діяльність забезпечує розвиток мислення, пам'яті, уяви, а також формування вміння використовувати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування.

Мовленнєво-ігрова діяльність – це інтегрована форма дитячої активності, у якій гра є засобом розвитку мовлення, а мовлення виступає як інструмент організації та регуляції гри [13]. Вона сприяє засвоєнню мовних норм, збагаченню словника, розвитку граматично правильного мовлення, формуванню діалогічної та монологічної мовленнєвої компетентності [11]. У процесі мовленнєво-ігрової діяльності створюються природні умови для мовленнєвої соціалізації дитини через мовленнєві ситуації, ігри-драматизації, сюжетно-рольові, дидактичні та словесні ігри [14]. Саме мовленнєво-ігрова діяльність, за Н. Луцан та А. Богуш, є ефективним засобом формування комунікативної компетентності дітей і підготовки їх до шкільного навчання [13; 32].

Особливістю мовленнєво-ігрової діяльності є її природність і невимушеність, що створює для дитини сприятливі умови для мовленнєвого самовираження. Під час гри дитина не відчуває тиску навчальної ситуації, тому вільно говорить, експериментує зі словами, інтонаціями, граматичними структурами. Вихователь може непомітно вводити нову лексику, моделі речень, граматичні форми, які засвоюються у процесі мовленнєвої взаємодії.

Таким чином, гра виступає оптимальним середовищем для мовленнєвого тренування, де навчання і розвиток відбуваються одночасно.

У мовленнєво-ігровій діяльності поєднуються елементи наслідування, творчості та соціального досвіду. У грі діти відтворюють знайомі мовні ситуації - «магазин», «лікарня», «школа», - при цьому тренують комунікативні ролі та етикетні формули спілкування: прохання, подяку, звертання, вибачення. Водночас мовлення у грі є засобом планування й організації спільної діяльності: діти домовляються, розподіляють ролі, пояснюють дії, коментують ситуації. Така мовленнєва практика забезпечує розвиток зв'язного, логічного й емоційно виразного мовлення.

Мовлення і гра мають тісний зв'язок із розвитком уяви. Створюючи уявні ситуації, дитина «оживляє» предмети, вигадує діалоги, продовження історій. Це стимулює розвиток мовотворчості – здатності самостійно створювати нові мовні зразки. Дослідниця К. Крутій наголошує, що мовленнєва творчість у грі є основою розвитку самовираження, адже саме через слово дитина вчиться впливати на партнерів по спілкуванню, передавати свій настрій, наміри, переконання [19]. Тому мовленнєво-ігрові завдання мають включати елементи фантазії, уяви, створення власних висловлювань.

Особливе місце у структурі мовленнєво-ігрової діяльності займає діалогічне мовлення. У грі дитина навчається не лише говорити, а й слухати, реагувати на репліки партнера, ставити уточнювальні запитання. Це формує вміння підтримувати діалог, що є важливим показником комунікативної компетентності. За спостереженнями Н. Гавриш [17], діалог у грі сприяє розвитку мовленнєвого етикету, уміння дотримуватися послідовності висловлювань, добирати адекватні інтонаційні засоби. Таким чином, мовленнєво-ігрова діяльність розвиває здатність до інтерактивного спілкування та підготовлює дитину до комунікативних ситуацій шкільного життя.

Важливим педагогічним аспектом є роль дорослого у мовленнєво-ігровій діяльності. Вихователь виступає не лише організатором гри, а й

активним учасником комунікації, який моделює мовленнєві ситуації, спрямовує мовленнєву поведінку дітей, стимулює їхню ініціативу. Від позиції педагога залежить, наскільки гра стане засобом розвитку, а не лише розвагою. Підтримуючи інтерес дітей, заохочуючи до висловлювань, дорослий створює умови для поступового переходу від ситуативного до контекстного мовлення - тобто від конкретних, емоційно забарвлених реплік до логічно побудованих висловлювань, властивих мовленню школяра.

Мовленнєво-ігрова діяльність розвиває не лише мовлення, а й інтелектуальну, емоційну та соціальну сфери особистості. Через гру діти вчаться ставити запитання, обґрунтовувати свої думки, робити висновки. Паралельно формується емоційна компетентність - здатність розпізнавати та називати емоції, співпереживати, висловлювати підтримку. В умовах спільної гри розвиваються навички кооперації, вміння дотримуватись правил, взаємодіяти без конфліктів. Таким чином, мовленнєво-ігрова діяльність формує цілісну систему особистісних якостей, необхідних для соціальної зрілості дошкільника.

Завдяки своїй комплексності мовленнєво-ігрова діяльність є універсальним засобом розвитку дітей п'ятого року життя. Вона поєднує елементи навчання, виховання й самовираження, забезпечуючи перехід від мимовільного мовлення до свідомо організованого, від наслідування до творчості. У сучасній практиці дошкільної освіти саме через мовленнєво-ігрові технології реалізуються принципи компетентнісного підходу, гуманізації, інтеграції навчального змісту та особистісно орієнтованого виховання.

Важливою педагогічною умовою успішної мовленнєво-ігрової діяльності є створення мовленнєвого середовища, насиченого позитивними емоціями, прикладами правильного мовлення дорослих і можливістю для дітей проявляти ініціативу. У такому середовищі кожна дитина має змогу не лише відтворювати мовні зразки, а й творчо експериментувати зі словом. Педагог має бути не контролером, а партнером у грі, який м'яко спрямовує

комунікацію, моделює ситуації співпраці, стимулює мовленнєву активність через запитання, підказки, заохочення. Саме завдяки взаємодії з дорослим діти поступово переходять від ситуативного спілкування до більш узагальнених форм мовлення.

Суттєвим чинником ефективності мовленнєво-ігрової діяльності є інтеграція різних видів дитячої активності - художньої, музичної, пізнавальної, рухової. Наприклад, мовленнєві ігри з використанням рухів, ритму або співу активізують емоційно-вольову сферу та допомагають краще запам'ятовувати нові слова й мовні конструкції. Застосування елементів театралізації, пластичних етюдів і музично-ритмічних вправ надає мовленню виразності, природності, інтонаційної гнучкості. Такий інтегрований підхід відповідає вимогам Базового компонента дошкільної освіти (2021), який наголошує на єдності мовленнєвого, емоційного, соціального та художнього розвитку.

У сучасній дошкільній практиці зростає значення інноваційних форм мовленнєво-ігрової діяльності, що використовують цифрові технології: інтерактивні дошки, мультимедійні презентації, аудіоказки, онлайн-ігри. Такі засоби допомагають урізноманітнити мовленнєву практику, поєднати навчальну й ігрову мотивацію, забезпечити індивідуальний темп засвоєння матеріалу. Використання мультимедійних ресурсів дає змогу створювати віртуальні комунікативні ситуації, де діти тренують діалогічне мовлення, інтонаційне вираження емоцій, навички слухового сприймання.

Отже, мовленнєво-ігрова діяльність має комплексне значення для підготовки дитини до школи: вона поєднує розвиток мовлення, мислення, емоційної сфери та соціальних навичок. Завдяки грі діти стають більш упевненими у собі, комунікабельними, уважними, здатними висловлювати власні думки, що створює основу для успішного навчання і подальшого особистісного становлення.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що мовленнєво-ігрова діяльність є одним із провідних засобів розвитку мовлення дітей п'ятого року життя, оскільки поєднує природну для дошкільника ігрову активність із

мовленнєвою практикою. Мовлення у цьому віці виступає основою пізнання й комунікації, забезпечує формування комунікативної компетентності, розвиток діалогічних і монологічних висловлювань, уміння логічно та послідовно висловлювати власні думки. Гра як провідний вид діяльності створює сприятливі умови для мовленнєвого розвитку, адже у процесі сюжетно-рольових, драматизаційних, дидактичних і словесних ігор дитина активно засвоює мовні зразки, поповнює словниковий запас, удосконалює граматичну будову мовлення та розвиває мовленнєву ініціативу. Саме поєднання мовлення та гри формує мовленнєво-ігрову діяльність, яка сприяє мовленнєвій соціалізації дитини, збагачує її комунікативний досвід і стимулює пізнавальну активність. Ефективність цього виду діяльності зумовлена його природністю, емоційністю та здатністю залучати дітей до активної взаємодії. У подальшому розділі буде розглянуто конкретні ігрові методи та прийоми, що використовуються для стимулювання мовленнєвої активності дітей п'ятого року життя.

1.3. Ігрові методи і прийоми стимулювання мовленнєвої активності дітей п'ятого року життя

Ефективність розвитку мовлення дітей дошкільного віку значною мірою залежить від добору адекватних педагогічних методів і прийомів, спрямованих на активізацію їхньої мовленнєвої діяльності. У сучасній дошкільній педагогіці пріоритет надається ігровим методам, які поєднують навчальну мету з добровільністю, зацікавленістю та емоційною включеністю дітей [11; 13]. На думку А. Богуш, ігрові методи є найбільш природним способом стимулювання мовленнєвої активності, оскільки вони відповідають віковим потребам дитини та мотивують її до мовленнєвої взаємодії [11].

Метод у педагогіці розглядається як спосіб організації взаємодії педагога і дітей, спрямований на досягнення певної освітньої мети [26]. У контексті мовленнєвого розвитку методами є способи організації мовленнєвої

діяльності, які формують уміння і навички мовлення. На відміну від методу, прийом – це конкретна дія педагога в межах методу, яка підсилює його ефективність і спрямована на досягнення часткової навчальної мети [32].

Ігрові методи у стимулюванні мовленнєвої активності виконують кілька функцій: мотиваційну (підвищують інтерес до мовлення), комунікативну (стимулюють діалог та обмін репліками), розвивальну (активізують пізнавальні процеси), соціалізуючу (сприяють взаємодії й співпраці дітей), а також корекційну (допомагають подолати мовленнєву пасивність чи труднощі вимови) [43].

У методиці розвитку мовлення виокремлюються такі групи ігрових методів:

- 1) методи мовленнєвого моделювання – побудова мовних конструкцій у заданих умовах;
- 2) методи стимулювання мовленнєвих висловлювань – створення ігрових мовленнєвих ситуацій;
- 3) методи проблемно-ігрової організації мовлення – постановка мовленнєвих завдань, що потребують пошуку мовного рішення;
- 4) інтерактивно-комунікативні методи – організація мовленнєвої взаємодії дітей у парі або групі [48].

Застосування методів і прийомів ігрової спрямованості сприяє переходу дітей від пасивного сприймання мовлення до активного мовленнєвого самовираження. Вони дають можливість формувати як діалогічне мовлення (через мовленнєві ролі, обмін репліками), так і монологічне (через усні описи, розповіді, висловлення власної думки). Завдяки ігровим методам вихователь не лише навчає мовленню, а й створює ситуації, у яких мовлення стає необхідним засобом взаємодії, що відповідає комунікативно-діяльнісному підходу сучасної дошкільної освіти (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Ігрові методи і прийоми стимулювання мовленнєвої активності дітей п'ятого року життя

№	Метод / Прийом	Педагогічна характеристика	Приклад реалізації
1	Метод мовленнєвого моделювання	Формує зразки правильних мовних конструкцій, розвиває граматично правильне мовлення	Дитині пропонується зразок: «У лісі росте високе дерево», після чого вона складає власні подібні речення
2	Метод створення мовленнєвих ситуацій	Активізує мовлення в умовах реального чи уявного спілкування	Педагог створює ситуацію: «Запитай у друга, як пройти до ігрової зони»
3	Метод проблемно-мовленнєвих завдань	Стимулює розвиток логічного мовлення через пошук відповіді на запитання	Завдання: «Чому взимку потрібно тепліше одягатися?»
4	Прийом вербального спонукання	Активізує мовленнєву ініціативу, стимулює висловлювання	Педагог говорить: «Поясни, будь ласка...», «Розкажи докладніше...»
5	Прийом мовленнєвого коментування дій	Формує зв'язне мовлення, уміння описувати послідовність дій	Дитина пояснює: «Я беру кубик і ставлю його на інший, щоб побудувати вежу»
6	Прийом емоційно-рольового включення	Знімає мовленнєві бар'єри, стимулює діалогічне мовлення	Дитина говорить від імені персонажа: «Я лікар, я вас огляну»
7	Прийом мовних зразків	Допомагає дітям наслідувати правильні мовні конструкції	Вихователь: «Скажи: “Я думаю, що...” або “На мою думку...”»
8	Прийом уточнюючих запитань	Розвиває логічність і повноту мовлення	Педагог: «Що саме сталося? Чому ти так думаєш?»
9	Прийом стимулювання діалогу	Заохочує дітей до обміну репліками	Завдання: «Постав своєму товаришу будь-яке запитання»
10	Прийом мовленнєвого заохочення	Підвищує впевненість дитини у власному мовленні	«Молодець, ти дуже чітко пояснив! Продовжуй!»

Одним із важливих методів стимулювання мовленнєвої активності є метод мовленнєвого моделювання, який передбачає побудову висловлювань за зразком. Його сутність полягає у створенні педагогом модельного мовленнєвого зразка, який діти наслідують або трансформують. Наприклад, вихователь пропонує зразок описового речення («У кошику лежить червоне яблуко»), після чого діти складають аналогічні висловлювання, замінюючи окремі слова. Такий метод формує граматично правильне мовлення, активізує словник і розвиває мовну творчість [25].

Ефективним для розвитку діалогічного мовлення є метод створення мовленнєвих ситуацій, коли педагог організовує умови, що вимагають активного мовлення для досягнення певної мети. Наприклад, вихователь пропонує дітям домовитися про спільні дії, пояснити послідовність завдання або звернутися з проханням до однолітка. Ситуативність стимулює природне мовленнєве спілкування, сприяє оволодінню мовленнєвими формулами ввічливості, умінням ставити запитання та відповідати [13].

Метод мовленнєвого заохочення ґрунтується на стимулюванні мовленнєвої ініціативи дітей шляхом позитивного підкріплення. Він реалізується через схвалення з боку вихователя («Молодець, гарно пояснив», «Ти добре висловив думку»), що активізує комунікативну активність і підвищує впевненість у мовних можливостях. Цей метод особливо ефективний для дітей із недостатнім мовленнєвим досвідом або тих, хто відчуває мовленнєву невпевненість [42].

З метою активізації мисленнєвої та мовленнєвої діяльності застосовують метод проблемно-мовленнєвих завдань. Він полягає у створенні ситуацій, які потребують від дитини пояснення, доведення, аргументації або встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Наприклад, вихователь ставить запитання: «Чому квіти потрібно поливати?», «Для чого потрібні правила дорожнього руху?». Такі завдання розвивають логічність, зв'язність та смислову послідовність мовлення [20].

До дієвих прийомів стимулювання мовлення належить вербальне спонукання, яке полягає у заохоченні дітей до висловлювання через спеціальні мовні формули («Скажи, будь ласка...», «Продовж думку...», «Поясни...»). Завдяки цьому прийому діти вчаться чітко будувати висловлювання, добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування та висловлювати власні судження [11].

Важливим є також прийом мовленнєвого коментування дій, під час якого вихователь стимулює дітей до усних пояснень того, що вони роблять або бачать. Наприклад, дитина пояснює послідовність своїх дій («Спочатку я беру олівець, потім малюю коло...»), що розвиває зв'язність, логічність і структурованість мовлення. Цей прийом сприяє переходу від ситуативного до контекстного мовлення [7].

Особливу роль у стимулюванні комунікативної активності відіграє прийом емоційно-рольового включення, який передбачає використання емоційного та рольового залучення дитини до мовленнєвої взаємодії. Наприклад, дитина говорить від імені персонажа чи виконує роль учасника ситуації. Це допомагає подолати мовленнєві бар'єри, знімає напруження, розвиває інтонаційну виразність та мовну ініціативу [6].

Ігрові методи і прийоми є ефективним педагогічним інструментом стимулювання мовленнєвої активності дітей п'ятого року життя, оскільки поєднують навчальну мету з природною потребою дошкільника у грі та спілкуванні. Вони забезпечують створення ситуацій, у яких мовлення стає необхідним засобом взаємодії, вираження думок та емоцій. Використання ігрових методів підвищує мотивацію дітей до мовленнєвої діяльності, зменшує мовленнєву пасивність, сприяє розвитку зв'язного мовлення, збагаченню словника, формуванню граматично правильних висловлювань. Ігрові прийоми – такі як мовленнєве заохочення, запитування, моделювання мовленнєвих ситуацій, рольове включення, словесне стимулювання – активізують спілкування дітей, сприяючи розвитку діалогічної та монологічної форм мовлення. Отже, системне застосування ігрових методів і прийомів відповідає

комунікативно-діяльнісному підходу дошкільної освіти та є важливою умовою ефективного мовленнєвого розвитку дітей (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Вплив методів і прийомів на розвиток мовлення дітей п'ятого року життя

№	Метод / прийом розвитку мовлення	Зміст і характеристика методу	Основні результати для дитини
1	Мовленнєві ігри	Ігри, що спрямовані на відпрацювання звуків, римування, складання речень і коротких діалогів.	Активізація словника, покращення звуковимови, розвиток діалогічного мовлення.
2	Ігри-драматизації	Інсценування знайомих сюжетів, казок, віршів, де діти проговорюють ролі, дії та емоції персонажів.	Розвиток зв'язного мовлення, інтонаційної виразності, емоційності та комунікативної ініціативи.
3	Словесні ігри	Завдання на добір слів, рим, антонімів, складання коротких описів чи історій.	Збагачення словникового запасу, розвиток логічного та образного мислення.
4	Рольові ігри	Відтворення життєвих ситуацій («магазин», «лікарня», «дитсадок»), спілкування за ролями.	Формування соціально-мовленнєвих навичок, уміння вести діалог і домовлятися.
5	Ігри з предметами та картинками	Використання іграшок і наочності для стимулювання описового та пояснювального мовлення.	Розвиток зв'язності висловлювання, уваги й спостережливості.
6	Театралізація казок	Створення невеликих вистав, обговорення персонажів і подій, виконання ролей у групі.	Розвиток креативності, інтонаційної виразності, уміння передавати зміст засобами мовлення.

Ігрові методи стимулювання мовлення базуються на психологічному принципі єдності емоційного та пізнавального розвитку. За Л. Виготським, саме у грі створюється «зона найближчого розвитку», де дитина може виконувати дії, які ще недоступні їй у реальному житті [12]. Мовлення у грі стає засобом мислення, планування та соціальної взаємодії. Дитина вчиться

ставити запитання, узагальнювати, пояснювати, відстоювати свою позицію - тобто використовувати мову як інструмент пізнання світу. Таким чином, ігрові методи не лише активізують мовлення, а й формують когнітивну основу майбутнього навчання у школі.

Сучасна педагогіка дедалі частіше інтегрує інтерактивні технології в ігрову діяльність дітей. Використання мультимедійних засобів, інтерактивних панелей, дидактичних онлайн-ігор створює додаткові можливості для розвитку мовлення. Наприклад, застосунок із завданнями на добір рим, складання речень або обговорення ілюстрацій стимулює мовленнєву активність навіть у дітей зі зниженим рівнем комунікації. Цифрові засоби дозволяють урізноманітнити мовленнєві ситуації, підвищують інтерес до слова та сприяють формуванню культури усного висловлювання. Важливо, щоб педагог спрямовував використання таких засобів не на механічне відтворення, а на розвиток самостійності у висловлюваннях і мисленні.

Ефективність ігрових методів значною мірою залежить від особистості вихователя. Саме педагог створює ситуації, які мотивують дитину говорити, підбирає мовні зразки, задає емоційний тон спілкування. Вихователь виступає партнером у грі, а не лише спостерігачем, підтримує кожную спробу висловлення, заохочує мовну ініціативу, формує доброзичливу атмосферу. Як підкреслює А. Богуш, педагог має бути «мовленнєвим взірцем», адже правильна, виразна, граматично точна мова дорослого є основою наслідування та розвитку мовної культури дітей [11]. Таким чином, роль вихователя полягає у м'якому керуванні мовленнєвою діяльністю через гру, стимулюючи її природний розвиток.

Ігрові методи стимулюють мовленнєву взаємодію між дітьми, що є надзвичайно важливою для розвитку діалогічного мовлення. У процесі спільних ігор діти обмінюються репліками, уточнюють умови, домовляються, висловлюють емоції - таким чином тренуються у справжньому комунікативному контексті. Групові мовленнєві ігри, наприклад «Телефон», «Передай слово», «Знайди помилку», формують увагу до слова, гнучкість

мислення, уміння слухати співрозмовника. У таких ситуаціях мовлення стає не навчальним обов'язком, а природним засобом взаєморозуміння та спільної діяльності, що повністю відповідає комунікативно-діяльнісному підходу дошкільної освіти.

До ефективних сучасних прийомів належать мовленнєві театралізації, мовленнєві квести та ігри-фантазування. Наприклад, у грі «Придумай кінець казки» діти тренують монологічне мовлення, а у грі «Таємничий предмет» – вчать описувати ознаки, добирати прикметники та формулювати припущення. У грі «Мандрівка планетою Слів» педагог створює ситуацію пошуку: діти розв'язують мовленнєві завдання, щоб «врятувати» казкових персонажів, що мотивує їх говорити активно й творчо. Такі прийоми розвивають мовленнєву уяву, емоційну виразність і впевненість у власному слові.

Важливою умовою ефективності застосування ігрових методів і прийомів є системність і поступовість їх упровадження у мовленнєву діяльність дітей. На початковому етапі доцільно використовувати короткі словесні ігри, які розвивають фонематичний слух і збагачують словник («Назви предмет», «Добери слово»). Згодом педагог може переходити до складніших форм - рольових і сюжетно-ігрових ситуацій, де дитина не лише повторює зразки, а й самостійно формулює висловлювання, планує репліки, добирає мовні засоби відповідно до контексту. Така послідовність забезпечує поступовий перехід від репродуктивних до продуктивних видів мовленнєвої діяльності, сприяє формуванню самостійності мислення та мовленнєвої ініціативи.

Ігрові методи доцільно поєднувати з іншими видами дитячої активності - художньо-мовленнєвою, музичною, образотворчою, руховою. Наприклад, у грі «Промов і покажи» поєднується мовлення з рухом і жестом, що підсилює емоційність і виразність висловлювань. У театралізованих іграх мовлення інтегрується з художнім образом, допомагаючи дітям відчувати інтонаційні відтінки, темп, ритм мовлення. Інтеграція ігрових методів з музикою або

малюванням сприяє розвитку асоціативного мислення, уяви, здатності емоційно реагувати на слово, що підвищує якість мовленнєвого розвитку.

Не менш значущою є рефлексивна функція ігрових методів, яка допомагає дитині усвідомити власні мовленнєві дії. Після завершення гри педагог може запропонувати дітям коротке обговорення: «Що ми говорили?», «Які слова сподобались найбільше?», «Що нового ти дізнався?». Такі запитання формують елементи мовленнєвої свідомості, розвивають критичне мислення, здатність до самооцінки мовлення та сприяють подальшій саморегуляції комунікативної поведінки.

Сучасна практика розвитку мовлення передбачає також індивідуалізацію ігрових завдань, що враховує рівень мовленнєвої компетентності кожної дитини. Для дітей з активним словником доцільно пропонувати творчі мовленнєві ігри («Закінчи історію», «Придумай продовження»), тоді як для дітей із труднощами мовлення – вправи на наслідування, повторення, добір синонімів або складання коротких речень за картинками. Такий диференційований підхід забезпечує участь кожної дитини у спільній мовленнєвій діяльності, створює ситуацію успіху й підтримує позитивну мотивацію до спілкування.

Таким чином, ігрові методи і прийоми є не лише засобом навчання мовлення, а й інструментом особистісного розвитку дошкільника. Вони формують упевненість у собі, здатність до співпраці, вміння слухати і відповідати, що є основою комунікативної культури. Успішне застосування цих методів можливе лише за умов творчого підходу педагога, який поєднує гру, емоційне спілкування й пізнавальну активність у єдиний розвивальний процес. Отже, ігрові методи стимулювання мовленнєвої активності не лише забезпечують розвиток мовлення, а й сприяють формуванню гармонійної, соціально активної та комунікативно компетентної особистості дитини.

Отже, ігрові методи та прийоми стимулювання мовленнєвої активності дітей п'ятого року життя є універсальним засобом розвитку особистості дитини. Вони поєднують навчальний зміст із природною потребою у грі,

забезпечують розвиток мислення, пам'яті, уяви, формують мовленнєву ініціативу, комунікативну компетентність і творче самовираження. Успішність їхнього використання визначається педагогічною майстерністю вихователя, умінням створити ігрову ситуацію, що викликає у дитини потребу говорити. Таким чином, гра стає не лише формою дозвілля, а повноцінним педагогічним методом, який відкриває нові можливості для розвитку мовлення дошкільників і підготовки їх до шкільного навчання.

Ефективний розвиток мовлення дітей п'ятого року життя значною мірою залежить від використання ігрових методів і прийомів, які забезпечують природну мотивацію до мовленнєвої діяльності та активну участь дітей у спілкуванні. Ігрові методи виступають найбільш доцільним інструментом стимулювання мовлення, оскільки поєднують навчальну спрямованість із емоційністю та добровільністю участі. Вони виконують мотиваційну, розвивальну, соціалізуючу, комунікативну та корекційну функції, сприяючи формуванню діалогічного й монологічного мовлення. Застосування таких методів, як мовленнєве моделювання, створення мовленнєвих ситуацій, проблемно-мовленнєві завдання, інтерактивні мовленнєві вправи, забезпечує активізацію мислення та розвиток логічності висловлювань дітей. Ігрові прийоми – вербальне спонукання, уточнювальні запитання, рольове включення, мовленнєве заохочення – активізують мовленнєву ініціативу, формують уміння добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, сприяють подоланню сором'язливості чи мовленнєвої пасивності. Таким чином, систематичне використання ігрових методів і прийомів створює природні умови для мовленнєвого розвитку дошкільників і відповідає вимогам комунікативно-діяльнісного підходу сучасної дошкільної освіти.

Висновки з першого розділу

У процесі дослідження було з'ясовано, що мовлення є ключовим чинником становлення особистості дитини дошкільного віку. Воно виступає засобом пізнання, емоційного самовираження та соціальної взаємодії. Саме у

дошкільний період створюються найсприятливіші умови для засвоєння мовної системи, розвитку словника, формування граматичних структур і становлення зв'язного мовлення. Якість мовленнєвого середовища та цілеспрямована діяльність педагога визначають рівень мовленнєвої компетентності дитини, її комунікативну культуру та готовність до подальшого навчання.

Було розкрито значення мовленнєво-ігрової діяльності як провідного виду активності дошкільника, що поєднує навчання, творчість і спілкування. Саме гра створює природне мовленнєве середовище, у якому дитина вільно взаємодіє з ровесниками та дорослими, засвоює мовні зразки, вчиться висловлювати думки, почуття та наміри. Ігровий контекст забезпечує емоційне залучення, підвищує мотивацію до мовленнєвої активності та формує позитивне ставлення до мовлення як засобу самовираження. У мовленнєво-ігровій діяльності відбувається комплексний розвиток фонетичних, лексичних, граматичних і комунікативних умінь, що є основою формування зв'язного мовлення.

Проведений аналіз ігрових методів та прийомів засвідчив, що їх ефективність ґрунтується на поєднанні навчального змісту з природною потребою дитини у грі. Найрезультативнішими виявилися ті форми роботи, що забезпечують активну мовленнєву взаємодію – театралізовані ігри, рольові ситуації, словесні ігри, вправи з картинками, драматизації. Їх використання сприяє збагаченню словника, розвитку інтонаційної виразності, удосконаленню граматичної правильності та формуванню мовленнєвої самостійності. Успішність реалізації таких методів безпосередньо залежить від педагогічної майстерності вихователя, його вміння створювати емоційно сприятливу атмосферу, підтримувати інтерес дітей і забезпечувати умови для вільного мовленнєвого самовираження.

Узагальнення результатів показало, що розвиток мовлення у дітей п'ятого року життя має системний і цілісний характер. Мовлення виступає інтегрувальним елементом психічного розвитку, поєднуючи пізнавальні, емоційні та соціальні процеси. Через гру дитина не лише вдосконалює мовні

навички, а й набуває досвіду співпраці, вчиться слухати партнера, виявляти емпатію, планувати спільні дії.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В МОВЛЕННЄВО- ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Стан розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності

У ході наукового дослідження була розроблена та перевірена експериментальна методика розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності. Дослідження мало поетапний характер і включало пошуково-розвідувальний та констатувальний етапи.

Пошуково-розвідувальний етап проводився упродовж 2024–2025 навчального року під час педагогічної практики у закладах дошкільної освіти. На цьому етапі здійснювалося систематичне педагогічне спостереження за мовленнєвою активністю дітей у повсякденному спілкуванні, ігровій та навчальній діяльності. Аналізувалася якість мовленнєвого середовища, роль вихователя у стимулюванні мовлення, наявність ігрових форм мовленнєвого розвитку, умови організації комунікативної взаємодії між дітьми. Було встановлено, що у більшості груп переважає репродуктивний характер мовленнєвої діяльності, діти рідко проявляють мовленнєву ініціативу, а розвивальні можливості мовленнєво-ігрової діяльності використовуються недостатньо.

Констатувальний етап дослідження був спрямований на виявлення реального рівня сформованості мовленнєвої компетентності дітей п'ятого року життя. У дослідженні брали участь 40 дітей п'ятого року життя, які були поділені на експериментальну та контрольну групи.

Для визначення стану розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності обрано три критерії з відповідними показниками.

Перший критерій – фонетико-фонематичний розвиток. Показники критерія: правильність звуковимови, що визначається за чистотою, чіткістю та правильністю вимови звуків у спонтанному мовленні під час гри; фонематичне сприймання, яке проявляється у вмінні розрізняти близькі за звучанням слова, правильно реагувати на спотворені або схожі звукові форми; інтонаційна виразність мовлення, що характеризує вміння дитини змінювати темп, силу голосу, інтонацію відповідно до змісту ігрової ситуації.

Другий критерій – лексико-граматичний розвиток. Показники критерія: активність словника, яка визначається кількістю і різноманітністю вживаних слів під час гри; граматична правильність мовлення, що відображає уміння узгоджувати слова, правильно використовувати відмінкові та часові форми; зв'язність висловлювання, тобто здатність дитини логічно й послідовно передавати зміст гри, використовувати сполучники, пояснення, причинові зв'язки.

Третій критерій – комунікативна активність у мовленнєво-ігровій діяльності. Показники критерія: ініціативність спілкування, яка проявляється у здатності дитини самотійно вступати в діалог, пропонувати ідеї чи ролі; уміння використовувати мовлення для регуляції гри, тобто домовлятися, уточнювати правила, координувати дії партнерів; емоційна виразність у спілкуванні, що виявляється у позитивному ставленні до мовлення, бажанні говорити, інтонаційній живості.

Шкала оцінювання показників: 3 бали – показник проявляється стабільно й повно, дитина виявляє мовленнєву активність самотійно; 2 бали – показник проявляється частково, мовленнєва активність спостерігається лише за підтримки дорослого; 1 бал – показник виявляється епізодично, дитина потребує постійного стимулювання; 0 балів – показник відсутній, мовленнєва активність не проявляється.

Така система критеріїв і показників дозволяє об'єктивно оцінити рівень мовленнєвого розвитку дітей у процесі мовленнєво-ігрової діяльності.

На цьому були сформовані 5-ть рівнів розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності:

Високий рівень розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності характеризується цілісним, гармонійним та усвідомленим використанням мовних засобів у різних ігрових ситуаціях. На цьому рівні дитина демонструє правильну й чітку звуковимову, без спотворень і заміन, з дотриманням орфоепічних норм. Мовлення звучить природно, ритмічно, має чіткий темп і достатню гучність. Фонематичне сприймання сформоване повною мірою: дитина легко розрізняє близькі за звучанням слова, виявляє помилки у вимові інших, самостійно помічає і виправляє власні. Інтонаційна виразність відзначається варіативністю – дитина інтуїтивно змінює інтонацію залежно від ролі, сюжету, настрою персонажа, використовує інтонаційні засоби для передавання емоцій, логічного наголосу та комунікативного наміру. Активність словника є високою: дитина вільно вживає широкий запас слів, доречно підбирає їх до ситуації, використовує синоніми, антоніми, узагальнюючі поняття, вживає нові слова без помітних труднощів. Граматична правильність мовлення відповідає віковим нормам – дитина послідовно дотримується правил узгодження, правильно утворює форми чисел і родів, володіє основними синтаксичними конструкціями. Зв'язність висловлювання є стійкою: дитина вибудовує розповіді логічно, послідовно, із причинно-наслідковими зв'язками, використовує сполучники, вказівні слова, уточнення. Ініціативність спілкування проявляється у готовності починати діалог, ставити запитання, пропонувати ролі, підтримувати бесіду. Дитина активно використовує мовлення для регуляції гри – формулює правила, розподіляє дії, координує поведінку однолітків. Емоційна виразність у спілкуванні яскрава: дитина говорить охоче, з ентузіазмом, виражаючи радість, подив чи співпереживання, чітко передає настрій голосом і мімікою.

Рівень вище середнього характеризується стабільним, але не повністю досконалим володінням мовними навичками. Звуковимова в цілому правильна, проте можуть траплятися незначні неточності при вимові складних звуків або в швидкому темпі мовлення. Фонематичне сприймання розвинене добре, дитина впевнено розрізняє більшість звуків, хоча окремі складні фонemi іноді плутає. Інтонаційна виразність достатня: у грі дитина використовує різні інтонації, але не завжди точно передає емоційний відтінок або зміст висловлювання. Активність словника проявляється у доброму запасі слів, однак лексика менш різноманітна порівняно з попереднім рівнем – дитина частіше користується знайомими словами, уникає складних означень чи узагальнень. Граматична правильність мовлення в цілому відповідає віковим нормам, але спостерігаються поодинокі помилки в узгодженні слів або побудові речень. Зв'язність висловлювання зберігається, хоча іноді порушується послідовність чи логічність викладу. Ініціативність спілкування помітна, але не завжди стійка – дитина бере участь у діалозі з інтересом, однак іноді чекає запрошення до слова. Уміння використовувати мовлення для регуляції гри розвинене, дитина здебільшого вдається до словесного обговорення дій, але не завжди витримує їх послідовність. Емоційна виразність достатня, проте проявляється менш активно: дитина говорить охоче, але не завжди виявляє глибину емоційного забарвлення.

Середній рівень відображає достатній, проте нестійкий розвиток мовлення. Звуковимова у дитини переважно правильна, але спостерігаються поодинокі заміни або спотворення окремих звуків, що помітні у швидкому чи емоційному мовленні. Фонематичне сприймання розвинене частково: дитина правильно визначає більшість звуків, але іноді не помічає зміни у схожих словах. Інтонаційна виразність обмежена – дитина використовує основні інтонації, але робить це одноманітно, без чіткого відтінку настрою. Активність словника середня: запас слів достатній для побутового спілкування, проте дитина рідко вводить у гру нові слова, переважно користується знайомими. Граматична правильність нестійка – дитина будує прості речення, іноді

допускає помилки у формах числів, родів, прийменниках. Зв'язність висловлювання зберігається лише в коротких розповідях; при тривалому викладі спостерігається уривчастість і повтори. Ініціативність спілкування помірна – дитина вступає в діалог за запрошенням, рідше самотійно. Мовлення для регуляції гри використовується епізодично, часто у вигляді коротких інструкцій або повторення слів дорослого. Емоційна виразність слабка, інтонація переважно рівна, без емоційних відтінків.

На рівні нижче середнього мовлення має помітні труднощі у всіх проявах. Звуковимова неточна, із численними замінами або пропусками звуків. Фонематичне сприймання недостатньо сформоване: дитина часто не розрізняє подібні слова, не реагує на неправильну вимову. Інтонаційна виразність практично відсутня, мовлення монотонне, без емоційного підсилення. Активність словника низька: дитина користується обмеженим набором слів, переважно конкретними назвами, уникає складних висловів. Граматична правильність недостатня – часто порушується узгодження, неправильно вживаються форми, спостерігаються граматичні спотворення. Зв'язність висловлювання слабка, дитина говорить уривчасто, без логічної послідовності. Ініціативність спілкування низька, дитина рідко звертається до партнерів, відповідає коротко або жестами. Мовлення як засіб регуляції гри використовується мінімально – дитина воліє діяти без словесного супроводу. Емоційна виразність бідна, голос тихий, інтонація одноманітна.

Низький рівень характеризується загальною мовленнєвою пасивністю. Звуковимова має значні порушення, мовлення малозрозуміле або відсутнє. Фонематичне сприймання практично не сформоване – дитина не розрізняє звуки, не розуміє завдань, пов'язаних із слуховим аналізом. Інтонаційна виразність повністю відсутня, мовлення, якщо з'являється, позбавлене емоційного забарвлення. Словниковий запас украй обмежений, спостерігається використання лише найпростіших слів або звуконаслідувань. Граматична будова мовлення не сформована, дитина не дотримується елементарних правил побудови речень. Зв'язне висловлювання відсутнє,

репліки уривчасті або непослідовні. Ініціативність спілкування мінімальна, дитина не прагне до контакту, не використовує мовлення як засіб комунікації. Регуляція гри словом не здійснюється, переважають невербальні дії. Емоційна виразність не проявляється, мовлення позбавлене природності, а процес спілкування не викликає інтересу.

У дослідженні розвитку мовлення дітей п'ятого року життя було використано комплекс діагностичних завдань, що дозволив всебічно оцінити стан мовленнєвого розвитку та визначити вихідний рівень перед формувальним етапом експерименту.

Завдання 1. «Веселі звуки»

Мета: дослідити правильність звуковимови та сформованість фонематичного сприймання.

Обладнання: картки із зображеннями предметів, у назвах яких є цільові звуки ([с], [ш], [р]), набір дрібних іграшок, «чарівний мішечок».

Процедура виконання: вихователь пропонує дитині витягти картинку з мішечка, чітко назвати зображений предмет і знайти відповідну іграшку. Потім педагог навмисно спотворює вимову слів («машина» – «масина»), а дитина має «виправити» помилку. Оцінюється правильність звуковимови, уміння розпізнавати звуки на слух, уважність до звукової сторони слова.

Завдання 2. «Говорять іграшки»

Мета: визначити рівень інтонаційної та емоційної виразності мовлення.

Обладнання: ляльки або м'які іграшки з різними «настроями» (радісний, сумний, сердитий), атрибути для коротких сценок.

Процедура виконання: вихователь обирає персонажа та пропонує дитині «оживити» його голосом, наприклад, як говорить сумна лялька або радісний ведмедик. Потім змінюються ситуації, у яких іграшки «розмовляють» між собою. Спостерігається, чи передає дитина настрій через темп, силу голосу, інтонацію, чи емоційно забарвлює висловлювання.

Завдання 3. «Склади розповідь за картинками»

Мета: дослідити активність словника, граматичну правильність та зв'язність висловлювання.

Обладнання: серії сюжетних картинок (3–4 зображення з подіями: похід до магазину, прогулянка, день народження).

Процедура виконання: дитині пропонується розкласти картинки у правильній послідовності й розповісти, що відбувається на кожній з них. Вихователь ставить допоміжні запитання («що було спочатку?», «що герой робить тепер?»), спонукаючи до повного висловлювання. Оцінюється обсяг активного словника, правильність граматичних форм, послідовність і логічність оповіді.

Завдання 4. «У нашому магазині»

Мета: виявити рівень ініціативності спілкування та здатність використовувати мовлення для регуляції гри.

Обладнання: сюжетні іграшки – каса, гроші, продукти, бейджі для ролей («продавець», «покупець», «консультант»).

Процедура виконання: діти разом з вихователем обирають ролі й розігрують ситуацію «магазину». Дорослий лише задає загальний сюжет, не втручаючись у подальшу гру. Фіксується, чи пропонує дитина власні ідеї, чи вміє домовлятися, узгоджувати дії, пояснювати партнерам свої наміри словесно.

Завдання 5. «Домовимося, як грати»

Мета: дослідити ініціативність спілкування, вміння регулювати гру мовленням і прояв емоційної виразності.

Обладнання: набір знайомих іграшок (машинки, фігурки людей, будівельний матеріал).

Процедура виконання: дітям пропонується самотійно вигадати гру, попередньо «домовившись» про її зміст і правила. Вихователь спостерігає, хто ініціює обговорення, як діти формулюють свої пропозиції, наскільки логічно пояснюють дії, чи виявляють емоційність і доброзичливість у мовленні.

Оцінюється здатність підтримувати діалог, узгоджувати позиції та регулювати гру словесно.

Результати отримані на констатувальному етапі експерименту висвітлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати мовленнєвого розвитку дітей на формувального етапу

№	Рівень мовленнєвого розвитку	Експериментальна група (n=20)	Контрольна група (n=20)
1	Високий	2 дітей (10%)	3 дітей (15%)
2	Вище середнього	3 дітей (15%)	4 дітей (20%)
3	Середній	8 дітей (40%)	13 дітей (65%)
4	Нижче середнього	5 дітей (25%)	1 дітей (5%)
5	Низький	2 дітей (10%)	1 дитина (5%)
Разом	—	20 дітей (100%)	20 дітей (100%)

Підсумкові результати (дод. А) показали, що у експериментальній групі домінуючим є середній рівень мовленнєвого розвитку, якого досягли 8 дітей із 20 (40%). Це свідчить про часткову сформованість мовленнєвих умінь: діти володіють елементарними навичками побудови висловлювань, проте потребують допомоги дорослого при виконанні мовленнєвих завдань. Значна кількість дітей має недостатній рівень мовленнєвого розвитку: 5 дітей (25%) показали нижче середнього рівень, а 2 дітей (10%) отримали низький рівень, що характеризується обмеженим активним словником, порушеннями звуковимови, труднощами у зв'язному мовленні та несформованістю граматичних структур. Вищі результати виявлено лише у 25% дітей: 3 дітей (15%) мають рівень вище середнього, а 2 дітей (10%) - високий рівень мовленнєвої готовності.

У контрольній групі підсумкові результати виявилися більш позитивними. Найбільшу частку склали діти із середнім рівнем – 13 дітей (65%), що свідчить про достатню сформованість основних мовленнєвих умінь і кращу динаміку розвитку порівняно з контрольною групою. Високі показники мовленнєвого розвитку продемонстрували 7 дітей (35%), з них 4

дітей (20%) мають рівень вище середнього, а 3 дітей (15%) – високий рівень. Низькі результати зафіксовано лише у 2 дітей (10%), при цьому 1 дитина (5%) має нижче середнього рівень, а ще 1 дитина (5%) – низький рівень мовленнєвого розвитку.

Отримані результати свідчать, що в обох групах переважає середній рівень мовленнєвого розвитку, однак мовленнєва готовність дітей експериментальної групи є вищою, ніж у контрольній. Це підтверджується тим, що у експериментальній групі частка дітей із високим і вище середнього рівнями становить лише 25%, тоді як у контрольній – 35%. Крім того, у експериментальній групі 35% дітей мають низькі результати (нижче середнього та низький рівень), тоді як у контрольній групі таких дітей лише 10%. Отже, загальна тенденція демонструє потенціал до зростання мовленнєвого розвитку у дітей експериментальної групи, що підтверджує доцільність подальшого впровадження формувальної методики розвитку мовлення у мовленнєво-ігровій діяльності.

Отже, рівень мовленнєвої готовності до шкільного навчання у більшості дітей обох груп можна вважати недостатнім для успішного опанування шкільної програми без додаткової педагогічної підтримки. Отримані результати підтверджують необхідність розробки та впровадження системної експериментальної методики розвитку мовлення, яка була реалізована на наступному етапі дослідження – формувальному.

2.2. Експериментальна методика розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності

На основі результатів констатувального етапу, які засвідчили переважання середнього та нижчих рівнів мовленнєвого розвитку у значної частини дітей, було розроблено та впроваджено експериментальну методику розвитку мовлення у процесі мовленнєво-ігрової діяльності. Її метою стало підвищення рівня сформованості мовленнєвої компетентності дошкільників

шляхом системного впливу на всі компоненти мовлення. Формувальний експеримент проводився у три етапи: на підготовчому етапі було визначено напрями, зміст і форми мовленнєвої роботи; на основному етапі відбувалося цілеспрямоване впровадження мовленнєвих ігор, вправ, комунікативних ситуацій; на контрольному етапі здійснювалася повторна діагностика з метою визначення ефективності експериментальної методики. Проведена робота дала можливість простежити динаміку мовленнєвого розвитку дітей експериментальної групи порівняно з контрольною.

На формувальному етапі дослідження була розроблена та впроваджена експериментальна методика розвитку мовлення дітей п'ятого року життя, яка складалася із семи корекційно-розвивальних занять. Заняття проводилися у формі мовленнєво-ігрової діяльності, що сприяло активізації мовленнєвих процесів, стимулювало пізнавальну активність дітей та забезпечувало позитивну емоційну атмосферу під час навчання. Кожне заняття мало певне мовленнєве спрямування та було спрямоване на розвиток таких компонентів мовлення, як: словник, граматична правильність, зв'язність мовлення, звукова культура, мовленнєва комунікація та мовленнєве мислення.

Гра «Знайди частину» (дод. Б) була використана як перше заняття експериментальної методики розвитку мовлення дітей п'ятого року життя. Її зміст спрямований на формування в дітей уміння встановлювати зв'язок між цілим предметом і його частинами, що є важливим для розвитку логічного мислення та зв'язного мовлення. Під час гри діти вчаться аналізувати об'єкти навколишнього світу, виділяти в них окремі елементи та називати їх, що сприяє активізації словника і вдосконаленню мовленнєвої діяльності загалом.

У процесі гри вихователь демонструє дітям зображення різних предметів (дерева, машини, птаха, екскаватора, стола, кота, тюльпана, оленя, телефону) та пропонує знайти і назвати частини, з яких вони складаються. Діти добирають відповідні зображення частин із-поміж запропонованих варіантів (листя, гілки, колесо, крило, лапа, корінь, пелюстка тощо), аргументуючи свій вибір. Таке завдання не лише розвиває пізнавальну діяльність, а й стимулює

мовленнєву активність, оскільки кожен вибір дитина повинна пояснити словесно.

Особливу увагу під час гри приділяють граматично правильному побудові висловлювань. Діти вправляються у вживанні простих речень типу: «У дерева є листя», «У птаха є крила», «У машини є колеса». Паралельно формується вміння користуватися прийменниками (у, на, від, до), зв'язними конструкціями та узгодженими словосполученнями. Вихователь заохочує дітей ставити запитання й давати повні розгорнуті відповіді, що позитивно впливає на розвиток діалогічного мовлення.

Під час гри зростає пізнавальна активність дітей: вони вчаться порівнювати предмети між собою, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та робити елементарні узагальнення. Заняття також сприяє розвитку уваги, зосередженості та вміння доводити розпочату справу до кінця. Крім того, гра має значний виховний потенціал: діти вчаться співпрацювати з вихователем та однолітками, слухати інших і висловлювати власну думку.

Отже, гра «Знайди частину» стала ефективним засобом мовленнєвого розвитку та була спрямована на збагачення словника дітей, формування в них вміння описувати предмети й логічно міркувати. Вона створила мотиваційну основу для подальшої мовленнєво-ігрової роботи на наступних заняттях експериментальної методики.

Після проведення першої гри «Знайди частину» формувальна методика була продовжена наступними вправами, спрямованими на розвиток граматично правильного мовлення, розширення словникового запасу та формування вміння будувати зв'язні висловлювання. Наступними були організовані дидактична гра «Впізнай за описом» та гра «Опиши об'єкт», які мали мовленнєво-комунікативне спрямування і сприяли розвитку мислення, уваги та мовленнєвої активності дітей.

Дидактична гра «Впізнай за описом» (дод. В) була спрямована на розвиток уміння розуміти мовлення на слух, аналізувати зміст висловлювання та пов'язувати словесний опис із конкретним предметом чи явищем. Дітям

пропонували описові загадки на основі ознак предмета: наприклад, «Влітку зелене, восени жовте» (листок), «Довгі вуха, пухнастий хвіст» (заєць), «Коричневий, колючий» (їжак). Діти уважно слухали і повинні були вибрати відповідне зображення з-поміж запропонованих. Ускладненням завдання було те, що деякі ознаки повторювалися у декількох зображеннях, тому дітям доводилося не лише впізнавати предмет, а й логічно обґрунтовувати відповідь.

Гра «Опиши об'єкт» (дод. Г) була спрямована на розвиток зв'язного мовлення та вміння давати розгорнутий опис предмета із використанням різних частин мови: прикметників, дієслів, іменників. Дітям демонстрували зображення знайомих предметів (яблуко, груша, цибуля, морква, полуниця, кавун) і пропонували описати їх за планом: що це? якого кольору? який смак? яка форма? де росте?. Для зручності дітям пропонувалися картки-підказки, що допомагали структурувати висловлювання та уникати пропуску важливих ознак.

Дидактична гра «Запитання-відповідь» (дод. Д) була спрямована на розвиток діалогічного мовлення дітей, уміння будувати логічні відповіді на запитання та активізувати мовленнєве мислення. Завдання виконувалося у формі запитально-відповідного тренінгу: вихователь показував дітям ілюстрації (сюжетні або предметні картинки) та ставив до них запитання, наприклад: «Що відкрите?», «Де кіт?», «Що мокре?», «Що горить?», «Де зебра?», «Що небезпечне?», «Що можна пити?» тощо. Діти повинні були дати точну, змістову відповідь повним реченням, а не окремим словом, що стимулювало розвиток граматично правильного мовлення.

Наступним етапом формувальної роботи стала тематична мовленнєво-ігрова вправа «Варимо борщ» [65], спрямована на розвиток активного словника дітей за тематикою «Овочі», формування вміння встановлювати послідовність дій та будувати зв'язні висловлювання. Під час гри дітям було запропоновано зібрати «інгредієнти» для борщу, визначити їх властивості (колір, форма, смак), дібрати лише ті овочі, які потрібні для страви, а також відтворити послідовність її приготування. До гри входили мовленнєві завдання

з активним використанням дієслів (миємо, ріжемо, варимо, солимо, додаємо), прикметників та іменників. Додатково використовувалися загадки про овочі, що урізноманітнювало гру і зробило її емоційно привабливою.

Дидактична гра «Їжачок на полюванні» (дод. Ж) мала математично-мовленнєве спрямування та використовувалася як інтегроване завдання. Діти «допомагали їжачку зібрати грибочки», виконуючи при цьому логіко-математичні та мовленнєві завдання: рахували предмети, називали їх ознаки, складали короткі речення за змістом картинки («Їжачок знайшов три грибки», «Грибочок маленький»). Завдання спрямовувалося на розвиток мовленнєвого пояснення власних дій.

Дидактична гра «Професії та транспорт» [57] (дод. З) була спрямована на закріплення знань дітей про професії та відповідні їм види транспорту. Дітям пропонувалося встановити відповідності (лікар – швидка допомога, пожежник – пожежна машина, пілот – літак), пояснити функції кожної професії, а також відповісти на запитання: «Чому саме цей транспорт підходить до цієї професії?». Ускладненням завдання було складання невеликих усних розповідей про професію.

Експериментальна методика розвитку мовлення дітей п'ятого року життя була розроблена на основі результатів констатувального етапу й складалася із семи послідовних мовленнєво-ігрових занять, спрямованих на збагачення словника, формування граматично правильного мовлення, розвиток зв'язних висловлювань, мовленнєвої комунікації та пізнавальної активності дітей. До методики увійшли такі дидактичні ігри, як «Знайди частину», «Впізнай за описом», «Опиши об'єкт», «Запитання–відповідь», «Варимо борщ» [65], «Їжачок на полюванні» та «Професії та транспорт», які були організовані з урахуванням принципів системності, послідовності та доступності, що забезпечило поступове ускладнення мовленнєвих завдань. Аналіз участі дітей у заняттях довів їх високу ефективність: переважна більшість дітей (понад 70%) проявляла активність та інтерес до вправ, успішно

виконуючи завдання, що підтвердило результативність мовленнєво-ігрового підходу у формуванні мовленнєвої компетентності дошкільників.

У рамках авторської методики розвитку мовлення дітей п'ятого року життя було включено дидактичну мовленнєво-математичну гру «Їжачок на полюванні». Метою використання цієї гри є активізація мовленнєвої діяльності дітей, збагачення словника, формування умінь будувати прості та поширені речення, пояснювати свою відповідь, а також розвиток логічного мислення, уваги та послідовності висловлювань. Завдяки сюжетному образу їжачка та ігровому середовищу створюється позитивний емоційний фон, що сприяє природній мовленнєвій активності та мотивації дитини. Гра поєднує мовленнєві та пізнавальні завдання, формуючи навички коментування своїх дій, використання лічильної лексики, понять «до» / «після», «праворуч» / «ліворуч», та вміння відповідати повним реченням (дод. Л).

Суть гри полягає в тому, що дітям пропонуються картки із зображенням їжачка та грибів. На центральному грибочку є число, а на двох бокових - порожні місця. Завдання дитини - підібрати та назвати «сусідів числа»: який гриб повинен бути перед заданим числом і який - після нього. Дитина усно формулює відповідь, наприклад: «Це число 6. Перед 6 буде 5, а після 6 - 7». Таким чином удосконалюється зв'язне мовлення, вміння пояснювати свої дії, робити прості логіко-мовленнєві судження, а також формується послідовність мовлення, що є важливою складовою мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Під час упровадження авторської методики, спрямованої на активізацію пізнавальної діяльності та розвиток мовленнєвої ініціативності дітей, було створено комплекс інтерактивних завдань під загальною назвою «Вправи на формування елементарних математичних уявлень» (дод. М). Ці вправи були розроблені з використанням онлайн-платформи Padlet, що дало змогу інтегрувати візуальні, аудіальні та інтерактивні елементи для підвищення зацікавленості дітей. Вони не обмежувалися лише математичними діями, а гармонійно поєднували розвиток математичних умінь із мовленнєвою

активністю, формуючи вміння дітей пояснювати власні дії, уживати математичні терміни, ставити логічні запитання та відповідати на них розгорнутими реченнями.

У процесі занять використовувалися вправи на розпізнавання та називання геометричних фігур, визначення кольорів, встановлення числової послідовності, орієнтування на числовій прямій, а також завдання на порівняння, групування й класифікацію предметів за певними ознаками. На слайдах, створених у середовищі Padlet, були розміщені яскраві інтерактивні матеріали: картки з фігурами, числова лінія з пропусками, завдання «Що зайве?», вправа «Назви фігуру» для визначення кольору та форми об'єкта.

Окремим елементом виступала «Дошка настрою», де діти могли емоційно оцінити власне виконання завдань і позначити свій настрій за допомогою візуальних смайликів. Такий прийом сприяв розвитку самооцінки, рефлексії та позитивного ставлення до навчання. Під час виконання вправ педагог спонукав дітей до осмислених дій, запитуючи, наприклад: *«Чи всі цифри на своїх місцях?»* - що допомагало формувати навички самоконтролю, логічного мислення та зв'язного мовлення. Використання платформи Padlet забезпечило динамічність занять, інтерактивність взаємодії та створило сучасне мовленнєво-освітнє середовище, яке мотивувало дітей до активного пізнання.

У межах авторської методики була створена і проведена інтегрована мовленнєво-пізнавальна гра-заняття «Де чий транспорт?» [57] (дод. Н), спрямована на розвиток словникового запасу дітей п'ятого року життя, формування зв'язного мовлення, уміння класифікувати та встановлювати логічні зв'язки між об'єктами за функціональною ознакою. Під час заняття діти знайомилися з професіями та відповідними видами транспорту, що сприяло розширенню знань про навколишній світ і соціальну дійсність.

Візуальні картки із зображенням представників професій (пожежний, поліцейський, лікар, листоноша, пілот, астронавт тощо) та транспортних засобів (пожежна машина, поліцейське авто, швидка допомога, поштове авто,

літак, ракета) використовувалися для організації діяльності дітей у формі дидактичної гри-відповідності. Завданням було правильно співвіднести транспорт із відповідним фахівцем та пояснити свій вибір: «Пожежному потрібна пожежна машина, щоб їхати на допомогу», «Лікар користується машиною швидкої допомоги, щоб швидко приїхати до хворого». Це стимулювало дітей формувати повні речення, обґрунтовувати висловлювання та активізувати тематичну лексику.

Заняття забезпечило розвиток мовлення, логічного мислення, навичок порівняння, узагальнення, збагачення словника за темою «Професії та транспорт» [57]. Крім цього, діти вчилися підтримувати діалог, слухати однолітків, дотримуватися правил гри та формувати ввічливі звертання. Така форма роботи сприяла підвищенню пізнавального інтересу, стимулювала ініціативність та створювала умови для інтерактивної комунікації в групі.

На додаток до проведених мовленнєво-ігрових занять у межах формувального етапу була забезпечена систематична організація мовленнєвого середовища впродовж усього освітнього процесу. Це передбачало постійне стимулювання дітей до словесної активності в різних видах діяльності - під час сюжетно-рольових ігор, дидактичних ігор, на заняттях, у побутових ситуаціях, у спілкуванні з однолітками та дорослими. Значна увага приділялася розвитку культури мовлення, зокрема правильній артикуляції, чіткості дикції, темпо-ритмічності мовлення, а також формуванню нормативного мовленнєвого етикету. Вихователь систематично застосовував педагогічні стимули та прийоми, які сприяли розкриттю мовленнєвого потенціалу кожної дитини: заохочення, моделювання мовленнєвих ситуацій, надання зразка правильного висловлювання, поступова допомога та корекція помилок без осуду.

Важливою складовою експериментальної методики було використання інтегрованих прийомів - поєднання мовленнєвих завдань із сенсорним, логіко-математичним, художньо-естетичним і соціально-комунікативним розвитком. Наприклад, під час конструювання діти описували предмети та дії; у процесі

малювання - добирали слова, що характеризують об'єкти, кольори, форми; під час спостережень за природою - формулювали висновки, ставили запитання та складали короткі розповіді. Такий підхід забезпечив комплексний вплив на мовлення й сприяв розвитку не лише мовленнєвих, а й когнітивних процесів - уваги, пам'яті, логічного мислення, уяви.

Окремо слід зазначити, що робота будувалася з урахуванням індивідуальних особливостей дітей: рівня їхнього мовленнєвого розвитку, темпу засвоєння матеріалу, типу темпераменту та комунікативних потреб. Діти, які виявляли труднощі, отримували додаткову підтримку - індивідуальні мовленнєві завдання, короткі ігрові вправи, персоналізовані мовленнєві підказки. Натомість діти з вищим рівнем розвитку мовлення мали змогу проявляти ініціативу, виконувати творчі завдання (вигадування міні-історій, опис ускладнених ситуацій, складання запитань до зображень). Це створювало умови для диференційованого навчання та підвищувало загальний рівень мовленнєвої компетентності групи.

Важливо, що формування мовленнєвих умінь супроводжувалося розвитком позитивного ставлення до мовлення як засобу пізнання та спілкування. Діти поступово почали проявляти більшу ініціативність у комунікації, впевненіше використовувати мовленнєві конструкції, демонструвати інтерес до слова й мовленнєвих завдань. У групі сформувалася атмосфера взаємної підтримки та мовленнєвої взаємодії, що додатково сприяло досягненню позитивного результату.

Розроблена методика розвитку мовлення дітей п'ятого року життя є цінною тим, що поєднує цілеспрямований мовленнєвий розвиток із провідною для цього віку діяльністю – грою, що забезпечує природність та високу мотивацію дітей до мовленнєвої активності. Її практична користь полягає в тому, що вона комплексно впливає на всі компоненти мовлення: словниковий запас, граматичну правильність, зв'язність висловлювань, звукову культуру мовлення, мовленнєву ініціативність та фонематичні процеси, а також сприяє формуванню комунікативної компетентності й уміння взаємодіяти з

однолітками. Методика є доступною для впровадження у повсякденний освітній процес, оскільки завдання не потребують спеціального обладнання, а базуються на ігрових ситуаціях, сюжетах, мовленнєвих вправах і спостереженнях.

Порівняно з традиційними підходами, які здебільшого акцентують увагу на репродуктивних вправах (повторення, наслідування, заучування), запропонована методика спрямована на активну мовленнєву діяльність дітей, збагачення мовлення через практичну взаємодію, творчість і комунікацію. Вона ґрунтується на особистісно орієнтованому підході: завдання підбираються з урахуванням індивідуальних мовленнєвих можливостей, темпу розвитку та інтересів кожної дитини, що дозволяє максимально реалізувати її потенціал. Крім того, методика відрізняється інтегративністю - мовленнєві завдання поєднуються з пізнавальними, соціально-комунікативними, художніми та логіко-математичними елементами, що сприяє всебічному розвитку дитини та активізує різні сфери її діяльності. Таким чином, відмінністю цієї методики є її комплексність, природність, ігрова спрямованість і націленість на практичне використання мовлення, що робить її ефективним інструментом формування мовленнєвої компетентності дошкільників.

Отже, розроблена експериментальна методика була комплексною, системною та науково обґрунтованою. Вона забезпечила створення сприятливих умов для розвитку мовлення дітей п'ятого року життя та дозволила досягти значної позитивної динаміки показників мовленнєвої компетентності.

2.3. Порівняльна характеристика рівнів розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності

Після впровадження експериментальної методики було повторно проведено дослідження рівня мовленнєвого розвитку дітей з використанням тих самих діагностичних методик, що й на констатувальному етапі. Отримані

результати контрольного зрізу були порівняні з даними констатувального етапу, що дало змогу визначити динаміку мовленнєвого розвитку та ефективність корекційно-розвивальної роботи.

За результатами повторного дослідження рівня мовленнєвої комунікації після впровадження експериментальної методики було зафіксовано позитивну динаміку у розвитку комунікативних умінь дітей, які представлені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати мовленнєвого розвитку дітей на контрольному етапу

№	Рівень мовленнєвого розвитку	Експериментальна група (n=20)	Контрольна група (n=20)
1	Високий	6 дітей (10%)	3 дітей (15%)
2	Вище середнього	4 дітей (15%)	4 дітей (20%)
3	Середній	9 дітей (40%)	13 дітей (65%)
4	Нижче середнього	1 дітей (25%)	1 дітей (5%)
5	Низький	0 дітей (10%)	1 дитина (5%)
Разом	—	20 дітей (100%)	20 дітей (100%)

У ході контрольного зрізу в експериментальній групі зафіксовано зростання кількості дітей з високим рівнем мовленнєвого розвитку з 2 (10%) до 6 осіб (30%). Це свідчить про суттєве покращення у правильності звуковимови, розширенні активного словника, підвищенні граматичної правильності, зв'язності та інтонаційної виразності мовлення. Кількість дітей із рівнем «вище середнього» також збільшилася – з 3 (15%) до 4 (20%), що підтверджує стабільне зміцнення мовленнєвих навичок та розвиток комунікативної ініціативи. Показники середнього рівня залишаються переважаючими, але їх кількість зменшилася з 8 (40%) до 9 дітей (45%), що свідчить про поступовий перехід частини вихованців до вищих рівнів сформованості. Водночас спостерігається істотне зниження кількості дітей з нижчим за середній рівнем – з 5 (25%) до 1 (5%), а також повне зникнення дітей із низьким рівнем, які на формувальному етапі становили 10% вибірки.

У контрольній групі результати залишилися переважно без значних змін. Кількість дітей з високим рівнем мовленнєвого розвитку залишилась майже на попередньому рівні – 3 дитини (15%), як і на формувальному етапі. Частка дітей із рівнем «вище середнього» також не зазнала змін – 4 особи (20%). Основну частину групи продовжують становити діти із середнім рівнем – 13 осіб (65%), що підтверджує збереження попередніх показників без вираженої позитивної динаміки. Кількість дітей із рівнем нижче середнього та низьким залишилася незначною – по 1 дитині у кожній категорії, тобто по 5% відповідно.

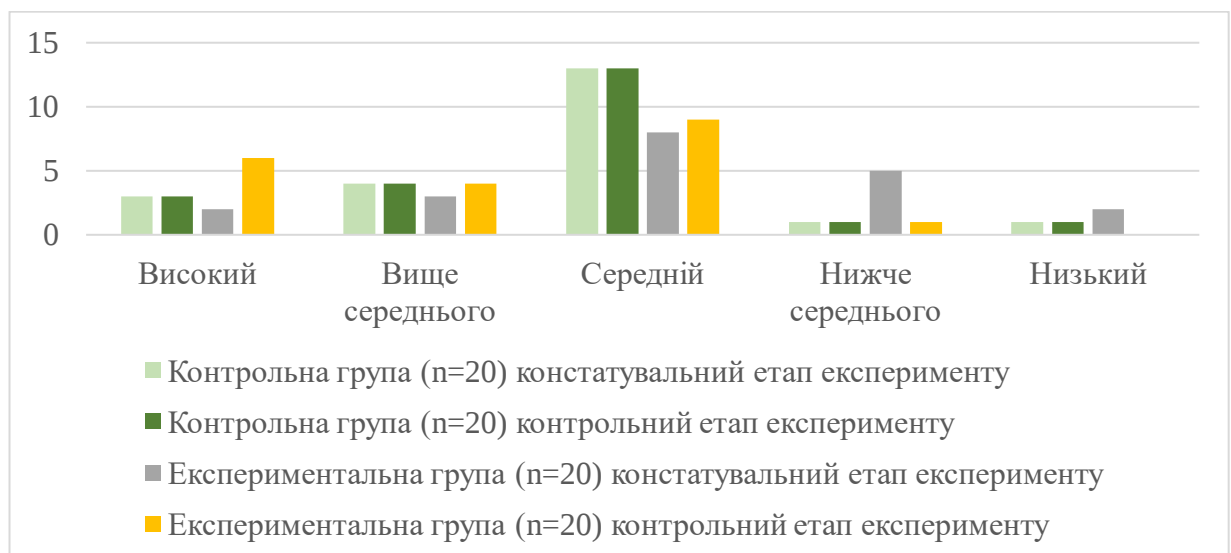

Рис. 2.1. Порівняльні результати мовленнєвого розвитку дітей на констатувальному та контрольному етапах експерименту

Порівняльний аналіз отриманих даних на формувальному та контрольному етапах експерименту показав суттєву різницю між експериментальною та контрольною групами. У дітей експериментальної групи спостерігається чітке зростання якісних показників розвитку мовлення. Якщо на формувальному етапі лише 25% дітей демонстрували рівні вище середнього (високий і вище середнього), то на контрольному цей показник зріс до 50%. Це підтверджує результативність використаних ігрових методів, які сприяли активізації мовлення, розвитку словника, зв'язного висловлювання та

комунікативної ініціативи. Зниження частки дітей із низьким та нижчим за середній рівнем з 35% до 5% також є показником ефективності педагогічного впливу.

На відміну від цього, у контрольній групі суттєвих змін не відбулося: показники високого та вищого середнього рівнів залишилися стабільними (35%), тоді як кількість дітей із середнім рівнем залишилася найвищою (65%), що вказує на відсутність цілеспрямованої динаміки розвитку мовлення. Це дозволяє зробити висновок, що природний розвиток дітей без спеціально організованої мовленнєво-ігрової роботи не забезпечує значного покращення якості мовлення.

Отже, результати контрольного етапу підтвердили ефективність використаних педагогічних умов, зокрема інтеграції мовленнєво-ігрових методів у повсякденну діяльність дітей. Удосконалення мовлення спостерігалось в усіх його компонентах – фонетико-фонематичному, лексико-граматичному та комунікативному. Діти експериментальної групи стали активнішими у спілкуванні, вільніше висловлювали думки, проявляли емоційність, ініціативу та здатність регулювати гру мовленням. Таким чином, впроваджена система ігрових методів виявилася ефективним засобом цілеспрямованого розвитку мовлення дітей п'ятого року життя.

Висновок з другого розділу

У другому розділі було представлено та експериментально перевірено методику розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в умовах мовленнєво-ігрової діяльності. На основі результатів констатувального етапу встановлено, що значна частина дітей як контрольної, так і експериментальної груп мала середній та низький рівні сформованості мовлення, що проявлялося у недостатній розвитку словника, зв'язного та граматично правильного мовлення, порушеннях звуковимови та слабкій мовленнєвій ініціативності.

З метою усунення виявлених прогалин була розроблена експериментальна формувальна методика, яка передбачала використання

системи мовленнєвих ігор і вправ («Знайди частину», «Впізнай за описом», «Опиши об'єкт», «Запитання-відповідь», «Варимо борщ» [65], «Їжачок на полюванні», «Професії та транспорт»). Заняття були спрямовані на розвиток основних компонентів мовлення: комунікативних умінь, зв'язного мовлення, словникового запасу, граматичної будови, фонетичної сторони мовлення та мовленнєвого мислення. Важливою умовою методики була побудова занять у формі активної й емоційно привабливої мовленнєво-ігрової діяльності, що забезпечило високу мотивацію дітей до мовленнєвого висловлювання.

Порівняльний аналіз результатів контрольного зрізу довів ефективність упровадженої методики. В експериментальній групі зафіксовано суттєве зростання кількості дітей із високим та вище середнього рівнями мовленнєвого розвитку й одночасне зменшення частки дітей із низьким рівнем. На відміну від неї, у контрольній групі позитивні зрушення були менш вираженими, що підтверджує значущість саме системної цілеспрямованої мовленнєво-ігрової роботи.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що мовленнєво-ігрова діяльність є ефективним засобом розвитку мовлення дітей п'ятого року життя. Запропонована експериментальна методика забезпечила значне підвищення рівня мовленнєвої компетентності дошкільників, сприяла збагаченню їхнього словника, формуванню зв'язних висловлювань, граматично правильного мовлення і розвитку комунікативних умінь, що є необхідною передумовою успішної підготовки дітей до шкільного навчання.

У другому розділі було представлено та експериментально перевірено методику розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в умовах мовленнєво-ігрової діяльності. На основі результатів констатувального етапу встановлено, що значна частина дітей як контрольної, так і експериментальної груп мала середній та низький рівні сформованості мовлення, що проявлялося у недостатньому розвитку словника, зв'язного та граматично правильного мовлення, порушеннях звуковимови та слабкій мовленнєвій ініціативності. Виявлено також труднощі у побудові діалогів, недостатню сформованість

навичок логічного висловлювання та низький рівень фонематичного слуху, що істотно ускладнює формування мовленнєвої компетентності дошкільників. Такий стан розвитку мовлення підтвердив потребу у спеціально організованій системній роботі, спрямованій на активізацію мовленнєвої діяльності дітей, формування інтересу до слова, стимулювання комунікативної ініціативи та створення умов для мовленнєвої практики в ігровому середовищі.

З метою усунення виявлених прогалин була розроблена експериментальна формувальна методика, яка передбачала використання системи мовленнєвих ігор і вправ («Знайди частину», «Впізнай за описом», «Опиши об'єкт», «Запитання-відповідь», «Варимо борщ», «Їжачок на полюванні», «Професії та транспорт»). Заняття були спрямовані на розвиток основних компонентів мовлення: комунікативних умінь, зв'язного мовлення, словникового запасу, граматичної будови, фонетичної сторони мовлення та мовленнєвого мислення. Ігрова форма організації діяльності забезпечила поступовий перехід від простих до складніших мовленнєвих завдань, використання наочності, рольових ситуацій, елементів драматизації та мовленнєвої творчості. Особливу увагу приділено розвитку здатності дітей пояснювати свої дії, ставити запитання, будувати цілісні висловлювання, слухати однолітків та підтримувати діалог. Важливою умовою методики була побудова занять у формі активної й емоційно привабливої мовленнєво-ігрової діяльності, що забезпечило високу мотивацію дітей до мовленнєвого висловлювання та сприяло створенню позитивного емоційного середовища.

Порівняльний аналіз результатів контрольного зрізу довів ефективність упровадженої методики. В експериментальній групі зафіксовано суттєве зростання кількості дітей із високим та вище середнього рівнями мовленнєвого розвитку й одночасне зменшення частки дітей із низьким рівнем. Показники комунікативної активності, зв'язності висловлювань, точності та виразності мовлення в експериментальній групі значно зросли, що свідчить про результативність системного мовленнєво-ігрового підходу. На відміну від неї, у контрольній групі позитивні зрушення були менш

вираженими, що підтверджує значущість саме цілеспрямованої педагогічної роботи та спеціально розробленої методики, а не лише спонтанного мовленнєвого розвитку в умовах освітнього процесу.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що мовленнєво-ігрова діяльність є ефективним засобом розвитку мовлення дітей п'ятого року життя. Запропонована експериментальна методика забезпечила значне підвищення рівня мовленнєвої компетентності дошкільників, сприяла збагаченню їхнього словника, формуванню зв'язних висловлювань, граматично правильного мовлення і розвитку комунікативних умінь, що є необхідною передумовою успішної підготовки дітей до шкільного навчання. Отримані результати дають підстави рекомендувати цю методику для використання в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та подальшого впровадження у практику логопедичної та корекційно-розвивальної роботи.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу всебічно розкрити проблему розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в мовленнєво-ігровій діяльності, обґрунтувати психолого-педагогічні засади цього процесу, а також розробити й експериментально перевірити ефективну методику, спрямовану на підвищення рівня мовленнєвого розвитку дошкільників.

У першому розділі дослідження з'ясовано, що мовлення є провідним засобом спілкування, пізнання і соціалізації дитини. На основі аналізу наукових джерел (О. Ушакова, Л. Артемова, Н. Лісіна, С. Рубінштейн, Г. Леушина та ін.) визначено, що у віці п'яти років мовлення дитини досягає якісно нового рівня розвитку - активно розширюється словниковий запас, формується граматична будова, удосконалюється звукова сторона, зростає потреба у мовленнєвому самовираженні. Установлено, що провідним засобом мовленнєвого розвитку виступає мовленнєво-ігрова діяльність, яка поєднує навчальні, розвивальні та виховні функції, забезпечує емоційно-позитивний фон і стимулює мовленнєву активність дошкільників. Ігрові методи сприяють не лише збагаченню словника, але й формуванню вміння граматично правильно будувати речення, розвивають діалогічне й монологічне мовлення, активізують мислення, увагу, пам'ять, уяву.

У другому розділі здійснено експериментальну перевірку ефективності запропонованої методики розвитку мовлення дітей у процесі мовленнєво-ігрової діяльності. Проведене дослідження дало змогу комплексно проаналізувати процес розвитку мовлення дітей п'ятого року життя в умовах мовленнєво-ігрової діяльності та підтвердити результативність запропонованої експериментальної методики. Результати контрольного етапу засвідчили істотне зростання рівня мовленнєвої компетентності дітей експериментальної групи порівняно з контрольною, що свідчить про ефективність систематичного використання ігрових прийомів як основного засобу мовленнєвого розвитку.

На контрольному етапі було виявлено, що кількість дітей із високим рівнем мовленнєвого розвитку в експериментальній групі зросла з 2 осіб (10%) до 6 дітей (30%), тоді як у контрольній групі цей показник залишився майже без змін – 3 дитини (15%). Це свідчить про суттєве покращення мовленнєвої активності, точності звуковимови, логічності висловлювань і виразності мовлення саме внаслідок використання цілеспрямованих ігрових технологій.

Частка дітей із рівнем вище середнього у експериментальній групі також збільшилася – з 3 (15%) до 4 дітей (20%), що вказує на зростання стабільності мовленнєвих навичок, активізацію словника та розвиток граматичної правильності мовлення. У контрольній групі цей показник залишився без динаміки (4 дітей – 20%), що підтверджує недостатню ефективність традиційних методів навчання.

У категорії середнього рівня розвитку кількість дітей в експериментальній групі дещо збільшилася з 8 (40%) до 9 (45%), однак частина дітей із нижчих рівнів перейшла саме до середнього або вищого рівня, що відображає загальну позитивну тенденцію розвитку. У контрольній групі більшість дітей продовжували демонструвати середній рівень – 13 осіб (65%), що свідчить про відсутність істотного зрушення.

Особливо помітним є зменшення частки дітей із нижчим за середній рівнем у експериментальній групі – з 5 (25%) до 1 (5%), тоді як у контрольній групі цей показник залишився стабільним (5%). В експериментальній групі не виявлено жодної дитини з низьким рівнем мовленнєвого розвитку, що є показником успішності впровадженої методики, тоді як у контрольній групі низький рівень зберігся у 5% дітей.

Порівняльний аналіз результатів обох етапів дослідження свідчить, що у процесі цілеспрямованої мовленнєво-ігрової роботи спостерігалася стійка позитивна динаміка. Якщо на початку експерименту більшість дітей обох груп мали середній або нижчий рівень розвитку, то після впровадження ігрових методів у мовленнєву практику експериментальної групи показники значно покращилися. У дітей цієї групи збільшився обсяг активного словника,

сформувалися навички логічного побудування висловлювання, удосконалилася звукова культура мовлення, зросла емоційна виразність та комунікативна ініціативність.

У контрольній групі, де не застосовувались спеціальні ігрові прийоми, зміни були незначними, переважно кількісними, без суттєвого якісного зростання. Таким чином, отримані результати переконливо доводять, що мовленнєво-ігрова діяльність є ефективним педагогічним засобом, який забезпечує комплексний розвиток мовлення дітей п'ятого року життя, сприяє формуванню комунікативної компетентності, розвитку мовленнєвої ініціативи, творчості та позитивного ставлення до процесу спілкування.

Отже, впроваджена експериментальна методика підтвердила свою результативність: кількість дітей із високим та вище середнього рівнем мовленнєвого розвитку в експериментальній групі зросла до 50%, а з низьким і нижчим за середній рівнем – зменшилася до 5%. Це доводить, що систематичне використання мовленнєво-ігрових технологій не лише покращує мовленнєві показники, а й створює умови для розвитку впевненості у власних мовних можливостях, емоційної відкритості та готовності дітей до шкільного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2021 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. (дата звернення: 20.08.2025).
2. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження / упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгеловська, Л. В. Куземко. Харків : Вид.-во «Ранок», 2021. 240 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту». Закон України від 11.07.2001 р. № 2628-III. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
4. Закон України «Про освіту». Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 24.03.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top>
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII. Дата оновлення 24.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 21.08.2025).
6. Алексеєнко-Лємовська Л.В. Розвиток творчості в дітей середнього дошкільного віку в театральній-ігровій діяльності. *Дошкільна освіта*. 2018. № 1(19). С. 33-36.
7. Березовська Л. Дошкільна лінгводидактика : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.
8. Белова О. Б. Концептуальні підходи до оцінки мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. Науковий часопис. Корекційна педагогіка. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова. 2022d. Вип. 86. С. 29–34. <http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/86/6.pdf> (дата звернення: 20.08.2025).
9. Білавич Г., Пантюк Т., Крайник У., Петруняк М. Інтерактивні засоби навчання як чинник комунікативного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. *Молодь і ринок*, (5/213), 2023. С. 7–12.

10. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Вид. 2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
11. Богуш А. Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку : підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Вид. 2-е. перер. та доповн. Київ : Вид. Дім «Слово», 2022. 344 с.
12. Богуш А. Методична робота в закладах дошкільної освіти : навч. посіб. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 200 с.
13. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей. Мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2018. 187 с.
14. Брушневська І. Закономірності використання ігрових прийомів у корекційно-розвивальному процесі з дітьми із порушеннями мовленнєвої діяльності. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 54, том 1, 2022. С.186-192
15. Брушневська І., Омелянюк О. Методика визначення стану розвитку мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення в ігровій діяльності. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 54, том 1, 2022. С.249-255.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
17. Гавриш Н. Мовлення дитини. Дошкільне виховання, 2021. №3, С.3-8.
18. Гончар Н.П, Цегельник Т.М. розвиток мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО. *Корекційна педагогіка*. 2023. Т. 2, № 63. С. 47–50.
19. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2016. 160 с.

20. Дичківська І. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: дис. докт. пед. наук: 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, Харків, 2018.

21. Дяченко В. О, Стахова Л. Л. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. 2018. С. 69–72.

22. Загальне мовознавство: навч. посібник / уклад. Н. Демченко, Т. Крехно, А. Чала; КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків: ФОП Петров В. В., 2020. 192 с.

23. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспективне планування корекційно-розвиткової роботи: навчальний посібник / уклад. Н. М. Могильова. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 123 с.

24. Зданевич Л.В., Цегельник Т.М. Формування готовності майбутнього вихователя до розвитку мовлення дітей із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*, Видавничий дім «Гельветика», Вип. 22. Том 1. 2020. С. 126–130.

25. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку / К. Колеснік та ін. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. Т. 2, № 17. С. 127–138. URL: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.260013> (дата звернення: 23.08.2025).

26. Калмикова Л.О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри: навч.-метод. пос. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 448 с.

27. Комплексна оцінка розвитку дитини з мовленнєвими порушеннями: навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед.ун-т

імені Павла Тичини, Ф-т дошкільної та спец. освіти; уклад. Л. А. Черніченко. Умань: Візаві, 2022. 142 с.

28. Коргун Л.М., Слюсаренко А.Ю. Формування готовності педагогів до роботи у закладах дошкільної освіти в умовах інклюзії. Педагогічний альманах. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Вип. 2. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2022. С. 104–112.

29. Кролівець Ю.В. Психологічні особливості розвитку розповідного мовлення дітей дошкільного віку. Дис. д-ра філософії. Переяслав, 2020.

30. Крутій К. Л. Формування граматичної правильності мовлення в дітей у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2018. № 3. С. 28-35.

31. Логопедія: підруч. / за ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с

32. Луцан Н. В. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності : дисертація. Одеса : Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Уш., 2005. 464 с.

33. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей: методичні рекомендації до вивчення розділу з навчальної дисципліни «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах» для студентів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / укладач Х.В.Барна. - Мукачево: МДУ, 2017. 43 с.

34. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. 2022.

35. Паласевич І. Розвиток зв'язного мовлення старших дітей засобом сюжетних картин. Молодь і ринок. 2019. № (170). С. 60–65.

36. Піроженко Т. О. Базовий компонент дошкільної освіти. *Практика управління дошкільним закладом*. 2021. №11. 38 с.

37. Полєвікова О.Б., Швець Т.А. Інтегровані заняття із пріоритетом мовленнєвої діяльності. Молодший дошкільний вік. II півріччя. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 127 с.
38. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан. Вид.2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 216 с
39. Рібцун Ю. В. Запобігти, захистити, допомогти. Діти з особливими мовленнєвими потребами в умовах воєнного стану. Вісник науки та освіти № 2 (2). 2022.
40. Рудківська Н. Л. Про деякі аспекти формування синтаксичної будови мовлення дітей старшого дошкільного віку. Збірник наукових праць / за заг. редакцією проф. Л. В. Зданевич, доц. Л. С. Пісоцької, Н. М. Миськової. Хмельницький : ХГПА, 2018 С. 297-300
41. Рудківська Н. Л. Сюжет із іграшок як засіб розвитку синтаксичної будови мовлення дітей старшого дошкільного віку. За загальною редакцією доктора педагогічних наук, доцента С. А. Саяпіної. Харків, ТОВ «Видавництво НТМТ» 2019, С. 302-322.
42. Рудківська Н.Л. Технологія формування синтаксичної будови мовлення в дітей старшого дошкільного віку в процесі гри. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсон 2018, С. 76-81.
43. Смолянка Ю.М., Носко Ю.М., Качура Д.М. Підготовка майбутнього фахівця дошкільної освіти до роботи з дітьми із аутистичними порушеннями в інклюзивних групах: навчальний посібник. Чернігів, ФОП Баликіна С. М., 2023. 145 с.
44. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дітей): Навчальний посібник для студентів ... К.: Видавничий Дім «Слово», 2021, 312 с.
45. Товстоган В., Цегельник Т., Слатвінська А. Трансформація інклюзивного освітнього простору у контексті компенсації освітніх втрат

молодших школярів з ООП. Молодь і ринок, № 5 (213). С. 78–82 DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282840> (дата звернення: 20.08.2025).

46. Токарева Л. Д. Гра як засіб формування соціальної компетентності старшого дошкільника. Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2021. № 1(43). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737558/1/Tokarieva%20L.D.%2C.pdf>

47. Трофаїла Н. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 10(16). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-10\(16\)-771-778](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-10(16)-771-778) (дата звернення: 21.08.2025).

48. Трофименко Л.І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку : навч. посіб. Київ : Ін-т спец. педагогіки НАПН України, 2014. 72 с.

49. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика : навч. посіб. Житомир : Вид-во ФОП Левковець, 2022. 313 с.

50. Федорова М. А. Теорія та методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку: навч. посібник. Житомир, ФОП Левковець, 2018. 155 с.

51. Фенко М., Мацюк З. Storyline як інноваційна технологія розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 58, том 2. С. 366-371. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-2-52>

52. Харченко Н.В. Психологія розвитку аудіювання у дітей дошкільного віку. Дис. доктор психологічних наук. Переяслав-Хмельницький, 2019.

53. Чупахіна С.В., Кирста Н.Р., Кіндрачук Н.М. Розвиток слухомовленнєвої пам'яті у дітей із порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 91. С. 243–248.

54. Шаповалова Ю. А. Ігрова діяльність як засіб формування словотворчих навичок у старших дітей із ЗНМ. *Формування життєвої*

компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2024. С. 209–212.

55. Швидка С. О. Сучасні методи підготовки дітей дошкільного віку до навчання грамоти. Вісник Черкаського університету. 2018. № 10–11. С. 112–117. URL: <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3201/3390> (дата звернення: 20.08.2025).

56. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова, Н. В. Гавриш та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

57. Де чий транспорт?. *LearningApps*. URL: <https://learningapps.org/watch?v=pn0h0ttsc25> (дата звернення: 08.11.2025).

58. Заняття з розвитку мовлення. *Педрада (Портал освітян України)*. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/1590-sistema-rozvitku-movlennya-ditey-doshklnogo-vku> (дата звернення: 25.08.2025).

59. Нагодуй тваринок. Ця гра є чудовим дидактичним матеріалом для закріплення знань про тварин та їхній раціон, а головне – для активізації та розвитку зв'язного мовлення. *LearningApps*. URL: <https://learningapps.org/watch?v=pmxjahbij24> (дата звернення: 08.11.2025).

60. Основні напрямки в роботі з розвитку мовлення у дітей. *Розвиток мовлення*. URL: <https://www.logoclub.com.ua/poradi-logopeda/rozvitok-movlennya/61-osnovni-napryamki-v-roboti-z-rozvitku-movlennya-u-doshkilnikiv> (дата звернення: 13.08.2025).

61. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-movlennya-ditey-doshkilnogo-viku-251272.html> (дата звернення: 25.08.2025).

62. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку: поради педагогам. *Офіційний сайт Ковельської міської ради*. URL: <https://irc.kowelrada.gov.ua/rozvytok-movlennya-ditej-doshkilnogo-viku-porady-pedagogam/>.

63. Розвиток мовлення дітей у сім'ї. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-movlennya-doshkilnikiv-u-sim-260894.html> (дата звернення: 25.08.2025).

64. Форми організації розвитку мовлення і навчання дітей рідної мови в ЗДО. Методичні рекомендації для вихователів. *Квасилівський ЗДО (ясла-садок)*. URL: <http://leleka.rv.ua/formy-organizaciyi-rozvytku-movlennya-i-navchannya-ditey-ridnoyi-movy-v-zdo.-metodychni-rekomendaciyi-dlya-vyhovateliv.html> (дата звернення: 25.08.2025).

65. Я – маленький кухар: Варимо Борщ! Опис завдання: Перетягни овочі та розташуй їх у правильному порядку, як ми додаємо їх у каструлю! Гра спрямована на розвиток мовлення дітей 5-го року життя. *LearningApps*. URL: <https://learningapps.org/watch?v=psg98tqd325> (дата звернення: 30.10.2025).

66. Al-Adeimi, S., & O'Connor, C. Exploring the relationship between dialogic teacher talk and students' persuasive writing. *Learning and Instruction*. Advance online publication. 2021. V. 71. P. 101–388.

67. Atmazaki, A., Ramadhan, S., Indriyani, V., & Nabila, J. Dialogic-interactive media: Alternative learning media to improve speaking skills. *KEMBARA: Jurnal Keilmuan, Bahasa, Sastra dan Pengajarannya (e-Journal)*. 2021. 7(2), 286–296. <https://doi.org/10.22219/kembara.v7i2.16402>

68. Bielova O, Konopliasta S. Description of kinesthetic and kinetic motor praxis in older preschool children with logopathology. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2023a. 27(5):386–395. <https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0505>

69. Bielova O., & Konopliasta S. Functionality of oral and articulatory praxis in older preschool children with logopathology. *Child's health*. 2023b.18(6). P. 410–416. <https://doi.org/10.22141/2224-0551.18.6.2023.1627>

70. Bielova O. Speech of Six-year-old Children with Logopathology: Features and State of Development. *Psycholinguistics*. 2023c. 34(1). P. 50–84. <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/1329>
71. Bielova O. The state of development of components of speech readiness of older preschool children with speech disorders. *Special education*. 2021.1(42). P. 137–189. <https://www.journals.vu.lt/special-education/article/view/25427> (дата звернення: 20.08.2025).
72. Ishchenko L., Zhuravko T. Update of the axiological sphere of future educators to the diagnostics of the speech development of preschool children. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*. 2023. No. 1. P. 148–155. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2023.276956> (date of access: 24.08.2025).
73. Kalmykova, L., Kharchenko, N., Kyuchukov, H., & Mysan, I. The Influence of Speech and Language Competency of Preschoolers on the Success of Further L1 Acquisition and Speech Development at School: Results of a Comparative Psycholinguistic Analysis. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. 2. P. 7–37. <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2022-2-7-37>
74. Kravchenko I. Development of speech of children of preschool age by means of figurative activity. *Actual problems of the correctional education (pedagogical sciences)*. 2019. No. 14. P. 137–147. URL: <https://doi.org/10.32626/2413-2578.2019-14.137-147> (date of access: 25.08.2025).
75. Rudkivska N. The ratio of games and exercises in ensuring the development of speech in older preschool children. *Humanities science current issues*. 2021. Vol. 3, no. 41. P. 181–187. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-3-27> (date of access: 25.08.2025).
76. Tabaka O. Speech development of preschool children: current problems, ways of solution. *Humanities science current issues*. 2021. Vol. 3, no. 40. P. 213–217. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-3-34> (date of access: 25.08.2025).

77. Van der Veen C., Dobber M., & van Oers B. Engaging children in dialogic classroom talk: Does it contribute to a dialogical self? In F. Meijers, & H. Hermans (Eds.), *The dialogical self theory in education: A multicultural perspective*. Dordrecht, the Netherlands: Springer. 2018. P. 49–63.

78. Van der Wilt F., Bouwer R, Van der Veen C. Dialogic classroom talk in early childhood education: The effect on language skills and social competence. *Learning and Instruction*. 2022. V. 77. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959475221000815>

79. Van der Wilt, Femke, de Moor, Marleen, van der Veen, Chiel. The direction of the relation between oral communicative competence and social preference in early childhood classrooms, and the role of dialogic classroom talk. *Learning and Instruction*. 2023. V. 86. 101783, <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2023.101783>.

80. Vaskivska, H., Palamar, S., & Poriadchenko, L. Psycholinguistic Aspects of Formation of Culture of Dialogical Communication. *Psycholinguistics*. 2019. 26(2). P. 11–26. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-2-11-26>

81. Weigand, E. Dialogue: The complex whole. *Language and Dialogue*. 2021. 11 (3). P 457–486. <https://doi.org/10.1075/ld.00106.wei>

82. Xu, Y., Aubele, J., Vigil, V., Bustamante, A. S., Kim, Y.-S., & Warschauer, M. Dialogue with a conversational agent promotes children's story comprehension via enhancing engagement. *Child Development*. 93, e149 – e 167. 2022. <https://doi.org/10.1111/cdev.13708>

ДОДАТКИ

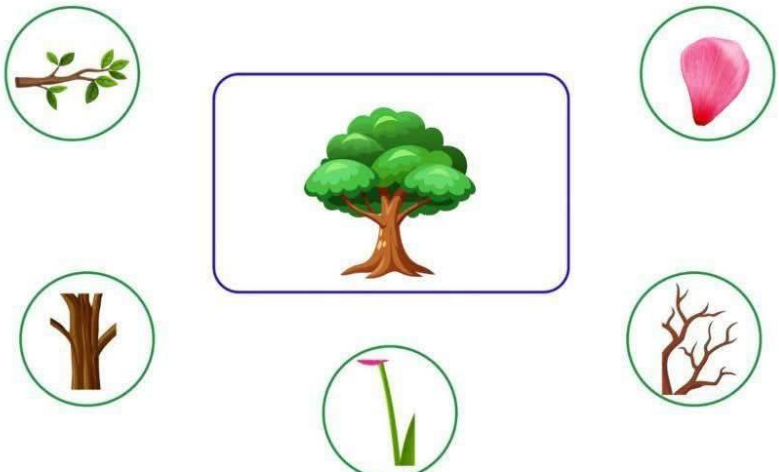
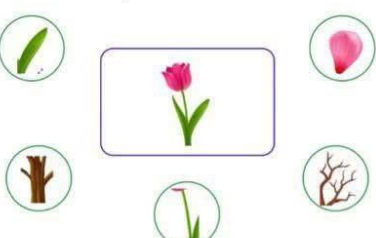
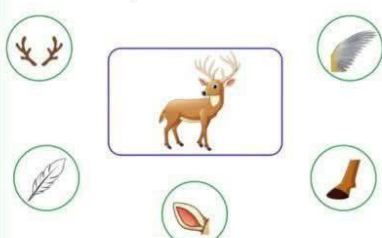
Додаток А

Підсумкові результати мовленнєвого розвитку дітей формувального етапу

№	Ініціали дитини	Вік	Мовленнєва комунікація (3 б.)	Зв'язне мовлення (10 б.)	Словник (60 б.)	Граматика (50 б.)	Вимова (3 б.)	Усвідомл. мовлення (7 б.)	Рівень мовленнєвої готовності
1	Б.С.	5	2	7	40	38	2	4	середній
2	К.М.	5	1	5	30	28	1	2	низький
3	Р.О.	5	2	6	38	35	2	3	середній
4	Т.Д.	5	3	9	52	47	3	6	високий
5	Ш.В.	5	2	8	44	41	2	4	середній
6	Л.А.	5	1	4	28	26	1	2	низький
7	С.П.	5	2	7	36	34	2	4	середній
8	М.І.	5	3	10	58	49	3	7	високий
9	Я.Н.	5	2	6	39	33	2	3	середній
10	Д.Є.	5	1	3	27	25	1	1	низький
11	Г.Т.	5	2	8	42	40	2	4	середній
12	С.К.	5	1	4	29	27	1	2	низький
13	О.Р.	5	3	9	55	48	3	6	вище середнього
14	В.Д.	5	2	6	37	36	2	3	середній
15	П.І.	5	2	7	41	39	2	4	середній
16	К.С.	5	1	5	30	28	1	3	нижче середнього
17	Л.В.	5	2	6	38	35	2	3	середній
18	Н.М.	5	3	10	57	50	3	7	високий
19	Ф.А.	5	2	7	43	37	2	4	середній
20	Ч.Ю.	5	1	3	26	24	1	1	низький
21	Б.К.	5	2	7	42	38	2	4	середній
22	Є.М.	5	3	9	54	47	3	6	вище середнього

2 3	Д.С.	5	1	4	32	29	1	2	нижче середнього
2 4	Р.Т.	5	2	8	46	40	2	4	середній
2 5	Ж.О.	5	2	6	39	34	2	3	середній
2 6	Ю.В.	5	3	10	58	49	3	7	високий
2 7	Г.С.	5	2	7	41	37	2	4	середній
2 8	П.Н.	5	1	5	30	28	1	2	нижче середнього
2 9	І.Л.	5	2	6	36	33	2	3	середній
3 0	В.Я.	5	1	3	27	25	1	1	низький
3 1	С.Ю.	5	2	7	44	39	2	4	середній
3 2	К.О.	5	1	4	29	27	1	2	низький
3 3	Н.В.	5	2	6	38	35	2	3	середній
3 4	О.С.	5	3	9	53	46	3	6	вище середнього
3 5	Л.Д.	5	2	7	41	38	2	4	середній
3 6	Р.М.	5	1	5	33	31	1	2	нижче середнього
3 7	П.Є.	5	2	8	45	40	2	4	середній
3 8	В.І.	5	3	10	57	48	3	7	високий
3 9	Т.К.	5	2	6	37	34	2	3	середній
4 0	Я.А.	5	2	7	42	37	2	4	середній

Гра «Знайди частину»

Що є в дерева? 	Що є в екскаватора? 	
Що є в машини? 	Що є в птаха? 	Що є в стола?
Що є в тюльпана? 	Що є в оленя? 	Що є в кота?

Дидактична гра «Впізнай за списком»

Дидактична гра "Впізнай за описом" Теплі, зимові... Гострий, сталевий... 	Дидактична гра "Впізнай за описом" Влітку зелене, восени жовте... Довгі вуха, пухнастий хвіст... 	Дидактична гра "Впізнай за описом" Мас крок, піднімає вантажі... Гарячий, солодкий... 	
Дидактична гра "Впізнай за описом" Злий, сірий... Руда, хитра... 		Дидактична гра "Впізнай за описом" Коричневий, колючий... Білий, літає... 	
Зелена, колюча... Білокура, висока... 	Чотири колеса, їздить... Довгий хобот, великі вуха... 	Мокрий, дрібний... Холодний, білий... 	Жовтий, кислий... Зелений, соковитий...

Гра «Опиши об'єкт»

Який смак? Що це? Якого кольору? Де росте? Який розмір? Яка форма?	
Який смак? Що це? Якого кольору? Де росте? Який розмір? Яка форма?	
Який смак? Що це? Якого кольору? Де росте? Який розмір? Яка форма?	

Гра «Запитання-відповідь»

 1 Хто дає нам молоко? 3 Хто ловить мишей? 2 Хто дає нам яйця? 4 Хто охороняє дім?	 1 Що відкрите? 3 Де кіт? 2 Що мокре? 4 Що горить?	 1 Який транспорт є двоколісним? 3 Який транспорт використовують для гасіння пожеж? 2 Який транспорт є пасажирським? 4 Який транспорт використовують для перевезення вантажів?
 1 Хто міфічна, вигадана істота? 3 Хто з'їв колобка? 2 Хто із казки «Колобок»? 4 Хто спік колобка?		 1 Що небезпечне? 3 Що не можна пити? 2 Що можна пити? 4 Чим можна загасити вогонь?
 1 Де на малюнку день? 3 Де на малюнку холодно? 2 Де на малюнку ніч? 4 Де на малюнку жарко?	 1 Хто зверху? 3 Хто перед слоном? 2 Хто знизу? 4 Хто за мавпою?	 1 Де можна купатися? 3 Що утворюється після дощу? 2 Що гріє влітку? 4 Із чого замок?
 1 Що відкрите? 3 Де кіт? 2 Що мокре? 4 Що горить?		

Дидактична гра "Варимо борщ" для дошкільнят

Мета гри:

- 1) Розвивати словниковий запас дітей на тему "Овочі"
- 2) Формувати уявлення про послідовність приготування страви
- 3) Розвивати логічне мислення, пам'ять та увагу
- 4) Виховувати інтерес до української кухні

Матеріали:

- 1) Картинки з різними овочами (буряк, морква, картопля, цибуля, часник, петрушка тощо)
- 2) Картинка великої каструлі
- 3) Картинки з процесом приготування борщу (миття овочів, різання, варіння)
- 4) Магнітна дошка або фліпчарт (опціонально)
- 5) Іграшкові овочі (опціонально)

Хід гри:

1. Знайомство з овочами:
 - Показати дітям картинки з овочами, назвати їх.
 - Запитати дітей, які овочі вони знають і які з них використовують для приготування борщу.
 - Обговорити колір, форму, розмір кожного овоча.
2. Послідовність приготування:
 - Розкласти картинки з процесом приготування борщу в довільному порядку.
 - Запропонувати дітям розкласти картинки за правильним порядком.
 - Обговорити кожен етап приготування, використовуючи дієслова (миємо, ріжемо, варимо).
3. Збери овочі для борщу:
 - Розкласти картинки з різними овочами.

- Запропонувати дітям вибрати тільки ті овочі, які потрібні для приготування борщу.

- Перевірити правильність вибору.

4. Склади рецепт:

- Дати дітям картки з назвами овочів.
- Запропонувати скласти рецепт борщу, викладаючи картки в потрібному порядку.

5. Відгадай овоч:

- Описати якийсь овоч, не називаючи його.
- Діти повинні відгадати, про який овоч йдеться.

Варіанти ускладнення:

- Використовувати іграшкові овочі для створення більш тактильного досвіду.

- Додати картки з приправами та спеціями.
- Створити кілька варіантів борщу з різними наборами овочів.

Мовні звороти:

- Який овоч ми бачимо?
- Якого кольору морква?
- Що ми робимо спочатку?
- Які овочі ще потрібні для борщу?
- Який смачний борщ у нас вийшов!

Очікувані результати:

- Діти розширять свій словниковий запас на тему "Овочі".
- Діти зможуть правильно називати овочі та описувати їх.
- Діти засвоюють послідовність приготування страви.
- Розвиваються логічне мислення, пам'ять та увага.
- Виховується інтерес до української кухні.

Поради:

- Робіть гру цікавою та захоплюючою.

- Використовуйте різноманітні ігрові прийоми.
- Хваліть дітей за правильні відповіді.
- Створіть позитивну атмосферу.

Загадки про овочі для гри "Варимо борщ"

Ось кілька загадок, які допоможуть зробити гру "Варимо борщ" ще цікавішою та пізнавальнішою для дітей:

Загадки про основні інгредієнти борщу:

- Буряк:
 - Червоний, круглий, солодкий на смак,
 - В борщ його кладуть, щоб колір був як мак.
 - Хто це? (Буряк)
- Морква:
 - Оранжева, довгаста, як морська хвиля,
 - В салати і борщ її кладуть завжди.
 - Хто це? (Морква)
- Картопля:
 - В землі росту, в мундирі ходжу,
 - В борщі і пюре мене знайдуть.
 - Хто це? (Картопля)
- Цибуля:
 - Плачу я, коли мене ріжуть,
 - В борщ мене кладуть, щоб він був смачніший.
 - Хто це? (Цибуля)
- Капуста:
 - Листя багато, як у сосни гілки,
 - В борщ її кладуть, щоб він був ситний.
 - Хто це? (Капуста)

Загадки про додаткові інгредієнти:

- Часник:

- Маленький, гострий, як стрілка,
- Від хвороб захищає, як щит.
- Хто це? (Часник)
- Петрушка:
 - Листя зелене, як луг,
 - Борщу смаку додає, як друг.
 - Хто це? (Петрушка)

Загадки з елементом гри:

- Загадка-завдання:
 - Який овоч робить борщ червоним? (Буряк)
 - Який овоч дає борщу солодкість? (Морква)
 - Який овоч робить борщ густим? (Картопля)
 - Який овоч додає борщу гостроти? (Часник)

Як використовувати загадки в грі:

- Пошук скарбу: Сховайте іграшковий овоч і дайте дітям підказку у вигляді загадки.
- Розподіл ролей: Кожна дитина отримує загадку про овоч і повинна знайти цей овоч серед картинок або іграшок.
- Створення історії: Використовуйте загадки як початок історії про пригоди овочів на кухні.

Ці загадки допоможуть зробити гру "Варимо борщ" не тільки веселою, але й пізнавальною. Діти запам'ятають назви овочів, їхні властивості та роль у приготуванні страви.

**Конспект проведення залікового заняття на основі дидактичної гри
«Їжачок на полюванні» у старшій групі «Маки» дата проведення**

Мета заняття:

- Закріпити навички рахунку в межах 10.
- Сформувати уявлення про послідовність чисел.
- Розвивати логічне мислення, пам'ять та увагу.
- Виховувати інтерес до математики.

Необхідні матеріали:

- Картинки з різною кількістю предметів.
- Рахівниці або палички.
- Картки з цифрами від 1 до 10.
- Іграшки або предмети для рахування.
- Математичні пазли.
- Маркери або крейда для малювання на дошці.

Хід заняття:

1. Організаційний момент:

- Привітання дітей.
- Гра-розминка: "Порахуй, скільки нас" (діти рахують один одного).

2. Актуалізація знань:

- Бесіда про цифри та числа, які діти вже знають.
- Гра "Яка цифра загубилася?" (викладаємо ряд цифр, забираємо одну, діти повинні назвати відсутню).

3. Основна частина:

- Дидактична гра Їжачок на полюванні (шаблон додаю)
- Фізкультхвилинка:
 - "Один, два, три!" (виконання рухів відповідно до назви числа).
- Творче завдання:

- "Намалюй стільки грибочків" (діти малюють на аркуші паперу стільки грибочків назбирав їжачок).

4. Заключна частина:

- Підсумок заняття: Що нового дізналися? Похвала дітей за активність.

Варіанти ускладнення:

- Для дітей, які вже впевнено рахують до 10, можна запропонувати завдання на порівняння чисел, складання і віднімання в межах 10.
- Використовувати різноманітні дидактичні матеріали: картки з математичними знаками, логічні завдання.

Приклади запитань для бесіди:

- Скільки пальців у тебе на руці?
- Скільки вух у кішки?
- Яке число більше: 3 чи 5?

Дидактична гра "Професії та транспорт" для дошкільнят

Мета гри:

- Закріпити знання дітей про різні професії.
- Пов'язати професії з відповідним транспортом.
- Розвинути логічне мислення, увагу, пам'ять та мовлення.

Матеріали:

- Картинки з зображенням різних професій (лікар, пожежник, поліцейський, пілот, космонавт, листоноша).
- Картинки з зображенням різних видів транспорту (швидка допомога, пожежна машина, поліцейська машина, літак, космічний корабель, поштова машина).
- Магнітна дошка або фліпчарт.

Хід гри:

1. Знайомство з професіями:
 - Показати дітям картинки з різними професіями.
 - Обговорити, що роблять люди цих професій.
 - Запитати дітей, які професії вони знають.
2. Знайомство з транспортом:
 - Показати дітям картинки з різними видами транспорту.
 - Обговорити, для чого використовується кожен вид транспорту.
 - Запитати дітей, який транспорт вони бачили.
3. Поєднання професії та транспорту:
 - Розкласти картинки з професіями та транспортом в довільному порядку.
 - Запропонувати дітям знайти відповідну пару: професія – транспорт.
 - Обговорити, чому саме цей вид транспорту підходить для цієї професії.
4. Хто на чому їздить?
 - Зачитати загадку про професію.
 - Діти повинні відгадати професію і назвати відповідний транспорт.

5. Створи свою історію:

- Дати дітям картки з професіями та транспортом.
- Запропонувати скласти невелику історію про одного з персонажів.

Варіанти ускладнення:

- Використовувати іграшки, що зображують людей різних професій та транспорт.
- Додати картки з інструментами, які використовують люди різних професій.
- Створити гру "Четвертий зайвий" (серед картинок з транспортом знайти одну, яка не підходить).

Мовні звороти:

- Хто їздить на пожежній машині?
- Чим працює лікар?
- Який транспорт потрібен будівельнику?
- Чому поліцейський їздить на поліцейській машині?

Очікувані результати:

- Діти закріплять знання про різні професії та транспорт.
- Розвинеться уява, мовлення, логічне мислення та пам'ять.
- Збільшиться інтерес до різних професій та їхньої ролі в суспільстві.

Поради:

- Робіть гру цікавою та різноманітною.
- Використовуйте різні матеріали та ігрові прийоми.
- Хваліть дітей за правильні відповіді.
- Створіть позитивну атмосферу.

Загадки про різні професії для дошкільнят та молодших школярів

Для найменших:

- Хто лікує нас від кашлю і нежитю, робить уколи і міряє температуру?
(Лікар)

- Хто гасить пожежі і рятує людей? (Пожежник)
- Хто пече смачні пиріжки і торти? (Пекар)
- Хто возить нас на роботу і в школу? (Водій)
- Хто будує високі будинки? (Будівельник)

Для дітей старшого дошкільного віку:

- Хто вчить дітей читати і писати? (Вчитель)
- Хто продає овочі та фрукти на ринку? (Продавець)
- Хто стриже волосся і робить зачіски? (Перукар)
- Хто лікує зубний біль? (Стоматолог)
- Хто малює гарні картини? (Художник)

Для молодших школярів:

- Хто виступає на сцені і розважає людей? (Актор)
- Хто вивчає зірки і планети? (Астроном)
- Хто пише книги і журнали? (Письменник)
- Хто керує літаком? (Пілот)
- Хто виготовляє меблі? (Столяр)

Трохи складніші:

В білому халаті ходить,

Хворих він завжди лікує.

Інструментами дзвенять,

Болячку він заспокоїть.

(Лікар)

З шлангом біжить на пожежу,

Вогонь гасить він відважно.

В касці блискучій, як герой,

Рятує все живе він той.

(Пожежник)

З молотком і цвяхами ходить,

Будинки будує міцні.

З цегли і дерева майстер,

Новий дім зведе для нас.

(Будівельник)

А також можна провести гру:

"Відгадай професію": Ви загадуєте загадку, а діти відгадують.

"Знайди пару": Розкладіть картинки з професіями та інструментами/предметами, які пов'язані з цією професією. Діти мають знайти пари.

"Розкажи про професію": Кожна дитина обирає собі професію і розповідає про неї, використовуючи слова з загадки.

Цікаві ідеї для подальшої роботи:

Створити книжку-розфарбування з різними професіями.

Організувати день відкритих дверей у різних професіях (запросити до дитячого садка лікаря, пожежника тощо).

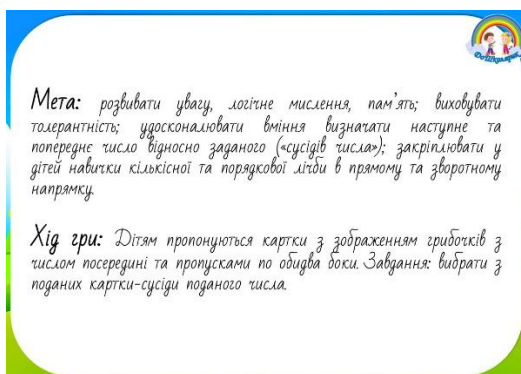
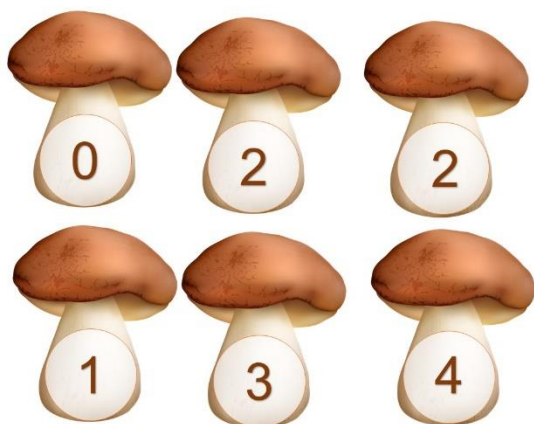
Створити куточок професій у групі, де діти зможуть приміряти на себе різні ролі.

Додаток К

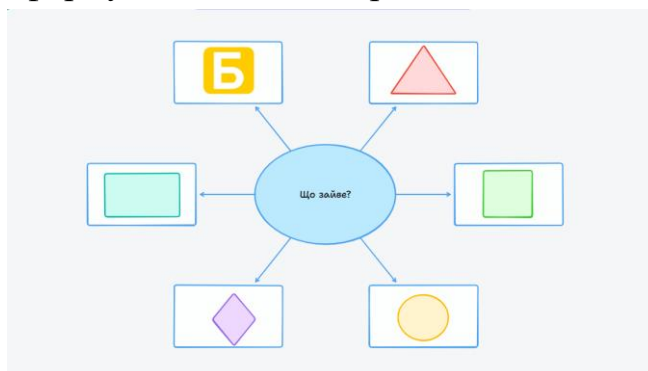
Підсумкова порівняльна таблиця мовленнєвого розвитку дітей

№	Досліджува ний показник	Рівні	Контрольна група (n=20) Констатуваль ний етап	Контрольна група (n=20) Формуваль ний етап	Експеримента льна група (n=20) Констатувальн ий етап	Експеримента льна група (n=20) Формувальни й етап
1	Мовленнєва комунікація	Висок ий	3 (15%)	5 (25%)	4 (20%)	9 (45%)
		Середн ій	10 (50%)	11 (55%)	11 (55%)	10 (50%)
		Низьк ий	7 (35%)	4 (20%)	5 (25%)	1 (5%)
2	Зв'язне мовлення	Висок ий	2 (10%)	3 (15%)	3 (15%)	8 (40%)
		Середн ій	11 (55%)	12 (60%)	12 (60%)	10 (50%)
		Низьк ий	7 (35%)	5 (25%)	5 (25%)	2 (10%)
3	Словникови й запас	Висок ий	3 (15%)	4 (20%)	4 (20%)	9 (45%)
		Середн ій	10 (50%)	9 (45%)	11 (55%)	5 (25%)
		Низьк ий	7 (35%)	2 (10%)	5 (25%)	0 (0%)
4	Граматична будова мовлення	Висок ий	2 (10%)	3 (15%)	3 (15%)	8 (40%)
		Середн ій	11 (55%)	12 (60%)	12 (60%)	10 (50%)
		Низьк ий	7 (35%)	5 (25%)	5 (25%)	2 (10%)
5	Звукова сторона мовлення	Висок ий	4 (20%)	5 (25%)	5 (25%)	10 (50%)
		Середн ій	9 (45%)	9 (45%)	10 (50%)	8 (40%)
		Низьк ий	7 (35%)	6 (30%)	5 (25%)	2 (10%)
6	Практичне усвідомлен ня елементів мовлення	Висок ий	3 (15%)	4 (20%)	4 (20%)	10 (50%)
		Середн ій	9 (45%)	9 (45%)	10 (50%)	8 (40%)
		Низьк ий	8 (40%)	7 (35%)	6 (30%)	2 (10%)

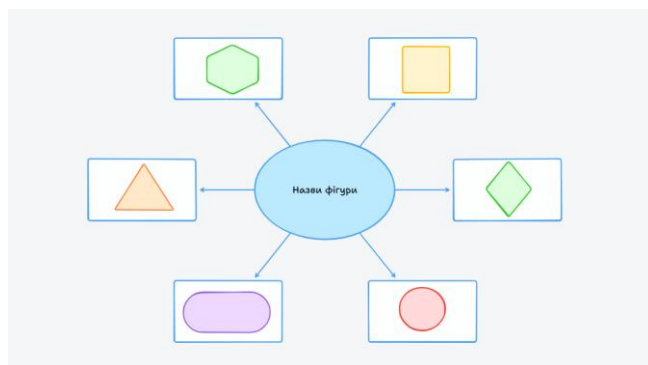
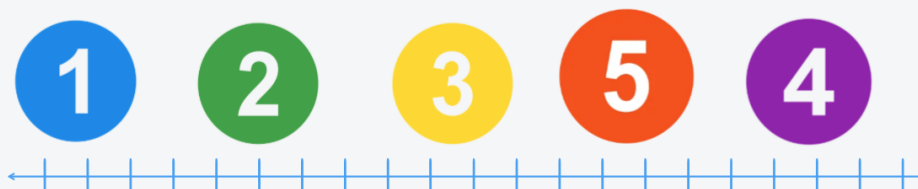
Гра «Їжачок на полюванні»

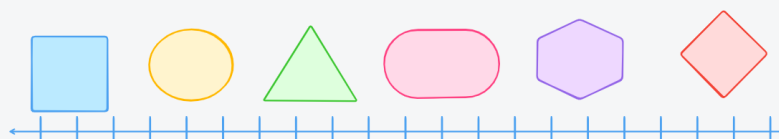
Вправи на «формування елементарних математичних уявлень»

Перевір чи вірно розташовані цифри нижче

Якого кольору фігури?

Розробка заняття «Де чий транспорт?»

